ПРАЛЕТАРЫІ ЎСІХ КРАІН, ЯДНАЙЦЕСЯ!

Літаратура і мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕННІКАЎ БССР

№ 81 (1718) | Аўторак, 9 кастрычніка 1962 года | Цана 4 кап.

У ГЭТЫМ НУМАРЫ

НАСУСТРАЧ З'ЕЗДАМ КІНЕМАТАГРАФІСТАЎ

ВЕРШЫ ЯКУБА КОЛАСА

НАШЫ ІНТЭРВ'Ю

Раздзел з «Белазёрскага дзённіка» Ул. Дадзіёмава

СЯРОД КНІГ

Апавяданне фінскага пісьменніка Марці Ларні

Н. Маляваны працуе слесарам-мантажнікам на будаўніцтве Полацкай ГЭС. У гэтыя дні ён нясе працоўную вахту ў гонар 45-й гадавіны Вялікага Кастрычніка і выконвае свае зменныя заданні на 140—150 працэнтаў. Фота Г. УСМАНАВА. (БЕЛТА).

З КНІГАМІ ДА СЯБРОЎ

У братняй Літве з вялікай цікавасцю чытаюць кнігі беларускіх пісьменнікаў. Творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Кузьмы Чорнага, Максіма Танка, Міхася Лынькова можна ўбачыць у кнігарнях, бібліятэках, у кватэрах рабочых і калгаснікаў. Літаратурныя сувязі беларускіх і літоўскіх пісьменнікаў пашыраюцца і мацнеюць з кожным годам. Днямі ў культурным жыцці двух братніх народаў адбылася яшчэ адна падзея — у Літве пачаўся Тыдзень беларускай кнігі. Ён прысвечаны дзвюм знамянальным датам — 80-годдзю з дня нараджэння Янкі Купалы і Якуба Коласа.

Літоўскія сябры запрасілі да сябе ў госці беларускіх пісьменнікаў. Для ўдзелу ў Тыдні ў Вільнюс выехалі: Р. Барадулін, Н. Гілевіч, І. Грамовіч, Ул. Нядзведскі, А. Русак, А. Русецкі, Т. Хадкевіч, М. Хведаровіч, І. Шамякін.

Урачыстае адкрыццё Тыдня адбылося ў Мастацкім салоне Вільнюса. Сюды сабраліся беларускія і літоўскія пісьменнікі, дзеячы культуры і мастацтва, рабочыя, інтэлігенцыя, студэнты. З цёплымі словамі звярнуўся да прысутных лаўрэат Ленінскай прэміі паэт Э. Межалайціс. Ён гаварыў аб дружбе беларускага і літоўскага народаў, аб кнігах беларускіх аўтараў, выдадзеных на літоўскай мове, аб літоўскіх творах, з якімі добра знаёмы беларускі чытач. У адказ Іван Шамякін падзякаваў прысутным за гасцінны прыём на літоўскай зямлі. Пасля ўрачыстага адкрыцця прысутныя агледзелі вялікую выстаўку беларускай кнігі.

Сяброўская сустрэча пісьменнікаў і чытачоў адбылася ў Цэнтральным кніжным магазіне.

На другі дзень А. Русак, М. Хведаровіч, Н. Гілевіч, Р. Барадулін, Ул. Нядзведскі выехалі ў Каўнас, дзе сустрэліся з працоўнымі горада.

Адбудзецца літаратурны вечар аматараў літаратуры і ў горадзе Друскенікяй. Запланавана таксама сустрэча беларускіх пісьменнікаў з тэлегледачамі.

Тыдзень беларускай кнігі на літоўскай зямлі — сведчанне братняй дружбы дзвюх літаратур.

У бібліятэцы імя Ул. І. Леніна

«Вялікая Кастрычніцкая рэвалюцыя» — так называецца выстаўка, якая адкрылася днямі ў вестыбюлі бібліятэкі. Яна мае раздзелы «Перамога Вялікай Кастрычніцкай сацыялістычнай рэвалюцыі», «Ленін — правадыр Кастрычніка», «Савецкі народ у барацьбе за перамогу сацыялізма», «Перамога савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне», «Камуністычнае будаўніцтва ў БССР». На выстаўцы — працы Ул. І. Леніна аб рэвалюцыі, артыкулы дзеячоў Камуністычнай партыі і Савецкага ўрада, брашуры, фотаздымкі.

* * *

Наведвальнікі з цікавасцю разглядаюць стэнд, на якім выданні Дзяржаўнай бібліятэкі. Тут можна пазнаёміцца з бібліяграфічнымі даведнікамі пра Янку Купалу, Якуба Коласа, Кандрата Крапіву, Паўлюка Труса, Максіма Танка і іншых пісьменнікаў. Выстаўлены зборнікі летапісу друку БССР за розныя гады, зводны каталог замежных перыядычных выданняў, якія атрымлівае бібліятэка, картотэкі рэкамендацыйныя спісы літаратуры аб вопыце перадавых сельскіх гаспадарак. Вялікім попытам у культасветработнікаў карыстаюцца серыі брашур «З вопыту работы масавых бібліятэк» і «У дапамогу масавым бібліятэкам БССР».

Насустрач з'ездам кінематаграфістаў

СЕМ ПЫТАННЯЎ І АДКАЗАЎ

Расказвае дырэктар кінастудыі «Беларусьфільм» І. Л. Дорскі

— З чым прыходзіць калектыў студыі «Беларусьфільм» да рэспубліканскага і Усесаюзнага з'ездаў савецкіх кінематаграфістаў? — з такім першым пытаннем звярнуўся наш карэспандэнт да дырэктара студыі заслужанага дзеяча мастацтва БССР І. Дорскага.

— Як вы, напэўна, ведаеце, з уводам у строй новага будынка з'явілася рэальная магчымасць значна павялічыць вытворчасць фільмаў. Бо зусім нядаўна беларуская кінематаграфія выпускала ў сярэднім толькі два-тры фільмы за год. Пагадзіцеся, што гэта надзвычай мала для такой рэспублікі, як наша.

— Гэтая акалічнасць, — гаворыць далей І. Дорскі, — зразумела, не садзейнічала творчаму спаборніцтву кінамайстроў, таму што над стварэннем фільмаў працавала адна і тая ж невялікая група людзей. Апроч таго, пачынаючыя маладыя кінематаграфісты, за рэдкім выключэннем, фактычна не вылучаліся на самастойную работу, не атрымлівалі магчымасці спрабаваць свае сілы ў кінамастацтве. Так што, бачыце, пашырэнне кінавытворчасці — не толькі чыста арыфметычнае павелічэнне колькасці карцін. Яно, як мне здаецца, адыграе сваю ролю і ў справах творчых. Зрэшты, я сказаў не зусім дакладна: не «адыграе», а ўжо ў якойсьці ступені адыгрывае сваю ролю. Так, цяпер мы працуем над сямю поўнаметражнымі мастацкімі фільмамі. У іх стварэнні заняты як майстры старэйшага пакалення, так і маладыя кінематаграфісты, нядаўнія выпускнікі Усесаюзнага дзяржаўнага інстытута кінематаграфіі.

— Раскажыце, калі ласка, хоць бы коратка пра фільмы, над якімі зараз працуе калектыў «Беларусьфільма»?

— Наш старэйшы кінарэжысёр Ул. Корш-Саблін працуе над карцінай «Масква—Генуя». Яна ставіцца па сцэнарыі кінадраматурга А. Спешнева. Аператар карціны А. Булінскі. Гэты новы твор студыі расказвае пра барацьбу нашай дыпламатыі за прызнанне Савецкай дзяржавы на міжнароднай арэне, пра тое, як маладая Краіна Саветаў з першых крокаў свайго існавання павяла рашучую барацьбу за мір, за ўсеагульнае раззбраенне. У фільме ўзнаўляецца вобраз выдатнага савецкага дыпламата Чычэрына.

Пра змест карціны «Трэцяя ракета», якую здымае рэжысёр Р. Віктараў, гаварыць не даводзіцца. Аповесць беларускага празаіка Васіля Быкава добра вядома не толькі беларускаму, але і ўсесаюзнаму чытачу. Па сцэнарыі В. Труніна «Апошні хлеб» ставіць фільм рэжысёр Б. Сцяпанаў. Будучая кінакарціна прысвечана працы беларускіх камсамольцаў на цаліне. Падзеі, на першы погляд, будзённыя, але поўныя вялікага напружання, прасякнуты вялікай чалавечнасцю і глыбінёй, раскрываюць прыгажосць, высакароднасць савецкіх маладых людзей.

Цікавай абяцае быць «Лялечная камедыя». Гэта вясёлая казка пра нашы дні. Пастаноўка карціны даручана В. Бычкову. Сцэнарый напісалі кінадраматургі В. Вітковіч і Г. Ягдфельд.

Кінафільм пра тых людзей, што загінулі смерцю адважных у жорсткай сутычцы з ворагам, абараняючы Радзіму, пра тое, кім гэтыя людзі маглі быць і як многа маглі б яны зрабіць, калі б не было на зямлі фашызму, здымае рэжысёр Б. Рыцараў па сцэнарыі Р. Вікерса і А. Канеўскага (аператар І. Пікман). Гэты фільм называецца «Сорак мінут да світання».

Вось тыя творы, што здымаюцца ўжо зараз на студыі. Апроч таго, ідзе падрыхтоўчая работа да здымкаў камедыі «Рагаты бастыён». У аснову сцэнарыя А. Макаёнка пакладзена яго вядомая п'еса «Лявоніха на арбіце». Ставіць карціну будуць два рэжысёры — С. Сплашноў і П. Васілеўскі. Аператар — Ул. Акуліч. У падрыхтоўцы знаходзіцца сцэнарый А. Кучара «Песня пра Вераніку» (рэжысёр В. Вінаградаў).

— Калі меркаваць па вашай інфармацыі, дык можна зрабіць вывад, што вялікая вытворчая нагрузка падае на плечы маладых?

— Так, вы маеце рацыю. І Віктараў, і Сцяпанаў, і Бычкоў, і Рыцараў належаць да самага маладога пакалення кінарэжысёраў, якія толькі пачынаюць свой творчы шлях у кінематографе. Для адных — гэта дэбют, для іншых — толькі другая карціна.

— Відаць, на студыю прыйшлі і іншыя маладыя творчыя работнікі? Не толькі рэжысёры?

— Зразумела. У рабоце над названымі фільмамі ўдзельнічаюць маладыя сцэнарысты, аператары, мастакі. Вось, напрыклад, «Апошні хлеб». Для В. Труніна — гэта першы сцэнарый, для Б. Сцяпанава і аператараў А. Забалоцкага, Ю. Марухіна — першая вялікая карціна. Мастак «Лялечнай камедыі» В. Леванталь і аператар М. Кожынь — таксама маладыя і таксама ўпершыню ўдзельнічаюць у стварэнні вялікага фільма. Дарэчы, я выпусціў з-пад увагі яшчэ дзве работы маладых кінематаграфістаў — невялікія кінанавелы здымаюць студэнты-дыпломнікі Інстытута кінематаграфіі А. Грачыха і І. Дабралюбаў.

— Напэўна, у маладых не абыходзіцца без цяжкасцей. Усё ж у іх яшчэ мала вопыту, мала вытворчай практыкі?

— Цяжкасці, безумоўна, ёсць. Але мы стараемся памагчы маладым. У нашай моладзі ёсць цяпер вопытны «апякун», яе настаўнік па інстытуту, прафесар рэжысуры С. Скварцоў. Ён запрошаны на нашу студыю для творчай дапамогі сваім былым вучням. Ён праглядае матэрыялы фільмаў, дае парады, памагае ў падборы акцёраў.

Актыўна працуюць на студыі майстры старэйшага і сярэдняга пакаленняў. Новую карціну «Вуліца малодшага сына» нядаўна закончыў Л. Голуб. Рыхтуецца да пастаноўкі фільма «Крыніцы» І. Шульман (сцэнарый І. Шамякіна і Ю. Шчарбакова). Пра работу Ул. Корш-Сабліна, С. Сплашнова і П. Васілеўскага я ўжо гаварыў. Увогуле, на мой погляд, няма мастакоў старых і маладых. Ёсць мастакі, якія ставяць «старыя» карціны, і мастакі, якія здымаюць фільмы «маладыя». Свежасць думак і пачуццяў, уменне па-свойму расказаць пра з'явы сённяшняга жыцця вызначаюцца не ўзростам. Характэрны прыклад гэтага — новая карціна аднаго са старэйшых савецкіх кінарэжысёраў М. Рома «Дзевяць дзён аднаго года».

— Якія фільмы намечаны да выпуску ў наступным, 1963 годзе?

— Частка фільмаў, якія я называў, пераходныя. Яны будуць закончаны ў наступным годзе. Гэта — «Трэцяя ракета», «Масква — Генуя», «Сорак мінут да світання», «Рагаты бастыён». Апроч таго, запускаюцца ў вытворчасць у 1963 годзе фільмы «Крыніцы» і «Песня пра Вераніку».

— Чытачам нашай газеты было б цікава ведаць пра ўдзел у напісанні сцэнарыяў пісьменнікаў, у прыватнасці беларускіх. І пра тое, якія студыя прымае захады для прыцягнення ў кіно пісьменнікаў у будучым?

— Калі я гавару пра новыя фільмы, то называў імёны аўтараў сцэнарыяў. Сярод іх, як вы памятаеце, былі нашы пісьменнікі В. Быкаў і А. Макаёнак. Працуе над сцэнарыем і І. Шамякін. Апроч «Крыніц» ён здаў нядаўна студыі сцэнарый «Не той гонар». Пра слаўную дачку беларускага народа Веру Харужую нядаўна закончыў сцэнарый А. Кучар. Я ўжо казаў пра яго. Называецца ён «Песня пра Вераніку». Карціну будзе ставіць рэжысёр В. Вінаградаў. Кінапаэму «Гнеўнае сонца спякотнае» напісаў малады беларускі пісьменнік Ул. Караткевіч. Экранізуе свой раман «Вайна пад стрэхамі» А. Адамовіч. Між іншым, Адамовіч і некалькі іншых пісьменнікаў устанавілі творчыя сувязі са студыяй пасля рэспубліканскага семінара кінадраматургаў, удзельнікамі якога яны былі. Арганізацыя такіх семінараў — важная і карысная справа. Аўтары прыходзяць на яго са сцэнарыямі, творчымі заяўкамі. Працуюць над сваімі кінатворамі пры кансультацыі кінарэжысёраў. Праводзіць такія семінары намечана сістэматычна. На чарговы семінар запрошаны Я. Брыль, І. Навуменка, А. Маўзон, А. Вялюгін і іншыя.

Пішуць для беларускай студыі сцэнарыі і вядомыя рускія пісьменнікі П. Нілін, Ю. Нагібін. Нядаўна мы атрымалі ад П. Ніліна сцэнарый, створаны на аснове яго аповесці «Праз могілкі». Ужо намечан рэжысёр-пастаноўшчык — В. Тураў. «Я родам з дзяцінства» — так называецца сцэнарый маладога кінадраматурга Г. Шпалікава. Днямі да нас паступіў новы сцэнарый М. Фігуроўскага «Колькі летаў, колькі зім».

Зразумела, не ўсе гэтыя сцэнарыі цалкам задавальняюць студыю. Над многімі патрэбна яшчэ нямала працаваць. Вялікія надзеі мы ўскладаем на сцэнарную калегію, якая будзе ў нас створана ў бліжэйшы час. У яе ўвойдуць буйнейшыя пісьменнікі рэспублікі.

Мы разумеем, што кіраўніцтву студыі, яе сцэнарнаму аддзелу варта звярнуць самую сур'ёзную ўвагу на падрыхтоўку кінасцэнарыяў, прысвечаных нашым дням. У нас не хапае сцэнарыяў пра рабочы клас, мала іх і на гісторыка-рэвалюцыйную тэму.

Пастанова Цэнтральнага Камітэта Камуністычнай партыі «Аб мерах па паляпшэнню кіраўніцтва развіццём мастацкай кінематаграфіі» да многага абавязвае. Мы прыкладаем усе намаганні, каб стварыць творы высокага ідэйна-мастацкага ўзроўню, творы, вартыя нашага цудоўнага часу. У гэтым мы бачым сваю галоўную задачу.

СВАІМ СВЯТЛОМ!

Надзвычай цяжка схлусіць у прозе. Любы фальш тут адразу відаць. Гэта свайго роду імунітэт, які за стагоддзі існавання выпрацавала літаратура, ахоўваючы сябе ад нікчэмнай балбатні, пустаслоўя і бяздумнага штукарства. Менш абаронена ад іх драма. Артысты ўласнай душэўнай сілай, страснай пераконанасцю могуць часам узвысіць і напоўніць падабенствам жывога хвалявання слабую, нават фальшывую п'есу.

Але яшчэ менш «імунітэту» мае кіно. Праўдападобнасць дасягаецца тут з дапамогай фатаграфічна дакладнага ўзнаўлення жыцця — ва ўсёй яго відавочнай рэальнасці. Міжволі пранікаючыся гэтай рэальнасцю, глядач пераносіць гэтае пачуццё і на змест карціны. І ў гэтым адна з прычын таго, што шэрыя, пустыя фільмы, якія не нясуць у сабе ні праўды падзей, ні праўды чалавечых характараў, выпускаліся і выпускаюцца ва ўсім свеце на экраны. Іх «выцягваюць» добрыя артысты, рэжысура, часам аператары. Такія карціны жывуць нібыта адлюстраваным святлом. Уласнага святла — яркай арыгінальнай думкі, мудрай праўды пісьменніцкага пранікнення ў падзеі яны не маюць.

Гэтая ўласцівасць кінематографа — раўняць у правах версіфікацыю і паэзію — не можа не выклікаць глыбокай трывогі. Ведаючы за кінематографам гэтую ўласцівасць (якая не выклікаецца патураннем або памылкай, але ёсць яго якасная асаблівасць), мы не можам не лічыць найбольш важным пытаннем, найбольш значнай праблемай цяперашняга часу праблему сцэнарную. Прычым гэта праблема выяўляецца не ў абстрактнай адсутнасці сцэнарыяў, а ў неабходнасці самага шырокага і самага актыўнага ўдзелу пісьменнікаў у справах кіно.

Сцэнарыі ў студыйных партфелях заўсёды ёсць, гэтак жа як ёсць у выдавецтвах і рэдакцыях дастатковая колькасць твораў, напісаных радкамі няроўнай даўжыні і з чаргаваннем рыфмаў. Але сапраўднай паэзіі да крыўднага мала. Я не адкрыю сакрэту, калі скажу, што вельмі часта запуск карцін у вытворчасць суправаджаецца не раднымі надзеямі, а панурай пакорлівасцю перад словам «трэба»: трэба запускаць карціны, бо інакш студыя перастане існаваць, людзі застануцца без справы, фінансавая і вытворчая раўнавага парушыцца. І карціна запускаецца ў надзеі на тое, што цёмнае цела набудзе ў працэсе здымкаў люстраную здольнасць блішчаць адбітым святлом.

Я мог бы паўтарыць традыцыйныя крыўды кінематаграфістаў на няўдзел або на малы (што больш справядліва) удзел пісьменнікаў у рабоце кінастудыі, на тое, што яны нібыта пагарджаюць магчымасцю выказаць свае думкі, якія іх хвалююць, звяртаючыся адразу да шматмільённай аўдыторыі з вялікай усенароднай трыбуны, якою з'яўляецца кіно. Але я лічу гэтую крыўду несправядлівай. Віна тут галоўным чынам наша. Мы нічога не зрабілі практычна для таго, каб прыцягнуць пісьменнікаў да работы ў кіно. Сходы і нарады, якія мы праводзім разам з пісьменнікамі, могуць быць патрэбнымі і карыснымі хіба толькі ў падвядзенні вынікаў або ў абмеркаванні асобных дзелавых прынцыпаў, але ніяк не могуць пакласці пачатак нашай сумеснай рабоце. Для таго, каб паварот руля сапраўды павярнуў машыну, трэба, каб сама машына рухалася. А мы ўвесь час спрабуем руліць, стоячы на месцы.

У пастанове ЦК КПСС «Аб мерах па паляпшэнню кіраўніцтва развіццём мастацкай кінематаграфіі» з надзвычайнай вастрынёй пастаўлена пытанне аб неабходнасці карэнных пераўтварэнняў у справе падрыхтоўкі і вытворчасці фільмаў. Час пакончыць з пасіўнай назіральнай пазіцыяй чакання вынікаў і перайсці да актыўнай барацьбы за вынікі — такі сэнс аднаго з важнейшых палажэнняў гэтай пастановы.

Але ці можам мы палепшыць нашу дзейнасць, пакінуўшы ў ранейшым стане нашы ўзаемаадносіны, г. зн. адносіны студыі і пісьменнікаў, адносіны паміж Саюзам работнікаў кінематаграфіі і Саюзам пісьменнікаў? Мы ўвесь час спрабуем знішчыць прычыны, якія нас раз'ядноўваюць, замест таго, каб стварыць такую абстаноўку, знайсці такія формы адносін, якія нас аб'ядноўвалі б і садзейнічалі б нашаму дзелавому збліжэнню.

Неабходнасць кантактаў прымушае нас думаць перш за ўсё аб тых спосабах, з дапамогай якіх гэтыя кантакты могуць быць устаноўлены. Сцэнарны дагавор, на які мы звычайна спадзяёмся, можа толькі замацаваць (і то не вельмі трывала) ужо ўстаноўленыя адносіны. А справа заключаецца ў тым, каб іх устанавіць.

Бяда ў тым, што мы свае кантакты з пісьменнікамі разглядаем па-спажывецку, гэта значыць аднабакова: «вы пішыце, а мы будзем ставіць, а што ў нас атрымаецца — гэта ўжо наша справа». Зразумела, адкрыта так не гаворыцца, але так выходзіць на практыцы. І пісьменнік, які напісаў сцэнарый, у большасці выпадкаў аказваецца выключаным са справы, як толькі карціна запушчана ў вытворчасць. Адносіны пісьменніка і кінастудыі ў гэтым перыядзе перастаюць быць супрацоўніцтвам, а становяцца простай ветлівасцю: няёмка не запрасіць на прагляд матэрыялу, няёмка не спытаць думкі і г. д. Ды і ветлівасць гэтую мы праяўляем далёка не заўсёды.

Відавочна, трэба падумаць аб прынцыпах такога супрацоўніцтва аўтара і рэжысёра, якія з разраду добрых намераў перайшлі б у форму дзелавых адносін, былі б замацаваны строгай абавязковасцю ўдзелу пісьменніка ў рабоце над фільмам ад пачатку і да канца яго стварэння.

Для таго, каб пісьменнікі сталі ахвотна працаваць у кіно, трэба зрабіць так, каб яны палюбілі сам працэс гэтай работы. А палюбіць яго яны могуць, толькі ўведаўшы яго. Уведаўшы не па выпадкова ўбачаных дэталях нашай звычайнай сумятні (выпадковыя дэталі могуць хутчэй адштурхнуць, чым наблізіць), а па сумеснай рабоце над фільмам. Пісьменнік, які даведаўся на практыцы, як з вонкава хаатычнай кінематаграфічнай мітусні нараджаецца фільм, пачынае звычайна любіць гэтую работу. Яго далей не трэба ўгаварваць пісаць сцэнарый.

Мы павінны шырока расчыніць дзверы студыі перад пісьменнікамі. Трэба не толькі стварыць на студыі пісьменніцкі салон, свайго роду гасцінную для сустрэч і прыёмаў. Перш за ўсё неабходна прадумаць і ажыццявіць такую сістэму вытворчых адносін, якая дазволіла б пісьменніку, які прыйшоў на студыю, адчуваць сябе неабходным удзельнікам усіх работ, адным з самых важных і адказных работнікаў студыі.

М. ФІГУРОЎСКІ, кінарэжысёр.

Маякі культурнага фронту

ГЭТА РОБЯЦЬ ЧУЛЫЯ ЛЮДЗІ

Кінатэатр «Дзіцячы» — пакуль што адзіны ў Мінску стацыянарны кінатэатр для школьнікаў. У глядзельнай зале яго — дзвесце месц. Гэта нямнога, і ўсё ж за дзень фільмы глядзяць да тысячы школьнікаў.

Рэпутацыя кінатэатра не прыйшла да «Дзіцячага» сама па сабе. Невялікі калектыў яго работнікаў на чале з дырэктарам Ф. Люцко заваяваў яе старраннай выхаваўчай і культурна-масавай работай сярод школьнікаў.

Побач з паказам новых фільмаў тут часта практыкуюцца тэматычныя прагляды карцін. На такую важную ў жыцці савецкіх дзяцей падзею, як 40-годдзе піянерскай арганізацыі імя Ул. І. Леніна, кінатэатр адгукнуўся адкрыццём лекторыя, што працаваў каля трох месяцаў. Увазе гледачоў было прапанавана дзевяць фільмаў, якія адлюстроўваюць гераічныя справы юнага пакалення: «Педагагічная паэма», «Добраахвотнікі», «Дзяўчынка шукае бацьку», «Цімур і яго каманда», «Сябра мой, Колька!» і іншыя. Перад сеансамі праводзіліся гутаркі на тэмы: «Яны былі першымі», «Бяры з камуністаў прыклад», «Піянеры — героі Вялікай Айчыннай вайны», «Нам будаваць камунізм».

Спадабаўся школьнікам і музычны лекторый «Руская і зарубежная класічная музыка», арганізаваны па ініцыятыве студэнтаў кансерваторыі. Па нядзелях, у дні прагляду кінакарцін, спецыяльна адабраных для лекторыя, зала была перапоўнена. Інакш і быць не магло, бо гледачоў чакала багатая «праграма»: кароценькі даклад, канцэрт, фільм. Змястоўныя былі выступленні студэнтаў А. Каняга, Н. Ляпілінай, Г. Суславай, В. Паўлавай, В. Куліковай аб творчасці выдатных рускіх і зарубежных кампазітараў. Адначасова дзеці глядзелі фільмы: «Кампазітар Глінка», «Рымскі-Корсакаў», «М. П. Мусаргскі», «Імя Чайкоўскага», «Дай руку, жыццё маё!».

Сярод іншых мерапрыемстваў можна вылучыць жнівеньскі кінафестываль «Казкі народаў», які адлюстроўваў невычарпальнае багацце фальклору розных народаў, а таксама кінацыклы-ўрокі ў дапамогу школьнікам па гісторыі і літаратуры. Прыцягнуў увагу юных гледачоў дыспут на тэму «Каго з герояў фільмаў ты возьмеш з сабою ў камунізм?» Пасля прагляду фільмаў «Хлопчыкі», «Цімур і яго каманда», «Старажыл» 14 верасня адбыўся дыспут.

Кінатэатр наладжвае сустрэчы школьнікаў з ветэранамі рэвалюцыйнага руху, знатнымі людзьмі рэспублікі, героямі працы, заслужанымі настаўнікамі, кінаработнікамі. Адбылася, напрыклад, сустрэча юных гледачоў з кінаакцёрам Р. Фурманам, які здымаўся ў галоўных ролях у фільмах «Корцік», «Зоркі на крылах», «Алёша Пціцын выпрацоўвае характар» і інш.

Кінатэатр «Дзіцячы» працуе ў цесным кантакце з грамадскімі арганізацыямі школ, асабліва Ленінскага раёна. Карысць ад гэтай дружбы вялікая. Школьнікі-кінаарганізатары прымаюць актыўны ўдзел у штодзённай рабоце свайго кінатэатра, асабліва ў выхадныя дні. Ім давяраецца тут усё: вучні стаяць на кантролі, дзяжураць у касавай зале, фае. Школьнікі рыхтуюць тэксты для радыёгазеты, яны выпускаюць насценгазету «Юны глядач». Пад кіраўніцтвам тэхнарука А. Броня і старэйшага кінамеханіка А. Якаўлева падрыхтавана вялікая група юных кінамеханікаў, якія цяпер паспяхова працуюць на вузкаплёначных апаратах «Украіна». Адміністрацыя «Дзіцячага» кіруе дзейнасцю кінатэатраў школ №№ 21 і 30. Хутка ў 30 школе пачне працаваць кіналекторый для бацькоў.

Сістэматычна дапамагаюць кінатэатру «Дзіцячы» Ленінскі райком камсамола, калектыў гарадской дзіцячай бібліятэкі імя М. Астроўскага, гарадское аддзяленне Таварыства па распаўсюджванню палітычных і навуковых ведаў і іншыя грамадскія арганізацыі горада. Гэтая сувязь знайшла практычнае вырашэнне ў стварэнні педагагічнага савета кінатэатра. Член савета — загадчыца школьнага аддзела Ленінскага райкома камсамола Ала Карпусенка наладжвае сустрэчы юных гледачоў з ударнікамі камуністычнай працы; на абавязку работніка гарадской дзіцячай бібліятэкі Ганны Ліякумовіч — арганізацыя ранішнікаў, гутарак, дыспутаў.

Юны глядач хутка будзе сведкам і ўдзельнікам многіх новых цікавых мерапрыемстваў. Сярод іх — гутарка пра рускага мастака Крамскога з віктарынаю «Ці ведаеш ты рускіх мастакоў?», гутаркі «Людзі нашых дзён», «Мы памагаем старым», «Любі і ахоўвай родную прыроду» з віктарынаю «Ці ведаеш ты птушак?», літаратурная гульня «Што ты ведаеш пра справы піянераў нашай краіны?», вусны часопіс «Чалавек штурмуе космас» і рад іншых, не менш цікавых задум.

Х. САЛАМОНІК.

МЯСЦОВЫЯ АЎТАРЫ—САМАДЗЕЙНАСЦІ

Да позняй ночы зацягваюцца рэпетыцыі ў Клімавіцкім раённым Доме культуры. Мясцовы ансамбль песні і танца рыхтуе да Дэкады самадзейнага мастацтва Беларусі кампазіцыю «Калгаснае вяселле», якую напісаў мясцовы аўтар М. Гарнак. Кампазіцыя расказвае аб радасным жыцці, вялікай любві і самаадданай працы маладых людзей калгаснага сяла.

«Касцюковіцкія вечары» — так называецца музычна-харэаграфічная сюіта, якую рыхтуе хор Касцюковіцкага раённага Дома культуры. Аўтарамі яе з'яўляюцца самі ўдзельнікі самадзейнасці.

Мясцовыя аўтары дапамагаюць многім калектывам абнаўляць свае праграмы. У рэпертуары народнага хору даяркі калгаса імя Пушкіна Бабруйскага раёна — складзеныя тут гумарыстычныя частушкі пад назвай «Ручнікі». Яркую кантату «Прывітальная Мінску» стварыў для хору з аркестрам самадзейны кампазітар І. Пятроў-Кумінскі на словы А. Пысіна і В. Матэвушава. Амаль усе харавыя калектывы Шклоўскага раёна выконваюць песню выкладчыка мясцовай музычнай школы М. Рыўкіна «Жаніхі». Лірычная песня «Бярозка» Н. Барадаўкі ўвайшла ў рэпертуар Магілёўскай народнай харавой капэлы. Рад песень стварыў для ансамбля песні і танца Бабруйскай швейнай фабрыкі імя Дзяржынскага мастацкі кіраўнік М. Мільчын.

Да Дэкады беларускага самадзейнага мастацтва метадычны савет абласнога Дома народнай творчасці адабраў і рэкамендаваў харавым і танцавальным калектывам, вакальным дуэтам, трыо і салістам больш 50 новых песень і музычных твораў. Многія з іх створаны самадзейнымі кампазітарамі.

БЕЛТА.

Наша інтэрв'ю

Сустрэліся дырэктар Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горкага Ю. Сідараў, народная артыстка рэспублікі Г. Абуховіч і наш карэспандэнт. Размова ішла аб справах тэатра. З вялікім захапленнем расказвалі дырэктар і сакратар партарганізацыі аб сёлетніх гастролях тэатра, якія праходзілі ў Кіраве і Казані. Асабліва ўражанне ў іх засталося ад Казані. Старажытны горад. Універсітэт, дзе выкладаў славуты рускі вучоны Мікалай Лабачэўскі (яго называлі Капернікам у геаметрыі). Артысты тэатра наведалі аўдыторыю, дзе вучыўся Уладзімір Ульянаў. Студэнтам гэтага ж універсітэта быў калісьці і Леў Талстой. Былі экскурсіі ў сямёнаўскую булачную, якая апісана Горкім у «Маіх універсітэтах». Насупраць яе — шавецкая майстэрня, у якой працаваў вучнем Фёдар Шаляпін. Крэмль. Помнік шатра Івана Грознага—пакарыцеля Казані. Храмы. Волга... Шмат уражанняў!

Творчыя сустрэчы з казанцамі. Адна з іх на ільнокамбінаце—старэйшым прадпрыемстве горада, якое ўпісала шмат цікавых старонак у гісторыю сацыялістычнай рэвалюцыі. Другая — на новабудоўлі ў Алмецьеўску — у цэнтры татарскіх нафтараспрацовак, за трыста кіламетраў ад Казані, куды артысты па прапанове абкома партыі лёталі на верталёце.

Гастролі былі вельмі ўдалымі. За два месяцы тэатр даў 111 спектакляў, на якіх пабывала семдзесят дзве з палавінай тысячы гледачоў. Тэатр атрымаў ганаровыя граматы Прэзідыума Вярхоўнага Савета Татарскай АССР, Кіраўскага абкома КПСС. У Кіраве артыстам падаравалі набор славутых дымкаўскіх лялек на ўспамін.

Дырэктар паказаў нам ёмістую кіпу газет з рэцэнзіямі на спектаклі. Крытыка вельмі высока ацаніла гастролі мінчан. Вось заключны артыкул «Советской Татарии» — «Вялікія думкі і пачуцці». Яго аўтар адзначае, што тэатр нездарма носіць імя М. Горкага: «Творчым духам вялікага рускага пісьменніка, яго крылатым дэвізам «Чалавек — гэта гучыць горда» была прасякнута кожная пастаноўка». Асабліва высокая ацэнка дадзена спектаклям «Аптымістычная трагедыя», «Беспасажніца», «Пад адным небам» і «Галоўная стаўка». Рэцэнзент адзначае таксама асобныя недахопы. Гаворачы аб спалучэнні рэальнасці з мастацкім завостраным вобразам, ён папракае выканаўцу ролі Керанскага ў «Галоўнай стаўцы» народнага артыста БССР Я. Карнаухава, які «з'яўляецца на сцэне з вар'яцкай напышлівасцю блазна, ён толькі пазёр і неўрастэнік, які капрызна тупае нагамі». Крытык лічыць таксама, што спектакль «І адзін у полі воін» «...не ўпрыгожыў рэпертуар тэатра». «Ведома, — піша Я. Вінецкі, — дэтэктыў мае права на існаванне, але дзеля гэтага патрэбна, каб персанажы дзейнічалі не ў «аблегчаных абставінах». Савецкі разведчык тут беспрашкодна працуе сярод ворагаў, а гітлераўцы такія прастадушныя і дурныя, што гледачу застаецца толькі шкадаваць».

Уладзіслаў Бранеўскі і Якуб Колас (Мінск, 1955 г.).

ПА ДАРОЗЕ Ў ЗАВОДСКІ РАЁН

— Крытыка правільная, — гаворыць дырэктар, — гэты спектакль мы, напэўна, здымем з афішы.

Наша гаворка адбываецца ў машыне па дарозе ў Заводскі райком КПБ горада Мінска. Дырэктар і парторг едуць туды раіцца, як лепш наладзіць арганізацыю наведвання тэатра гледачамі гэтага раёна.

Гутарка пераходзіць да рэпертуарных перспектыў тэатра.

—Першай прэм'ерай сезона будзе драма Георгія Мдзівані «Дзень нараджэння Тэрэзы», якая мае адбыцца напярэдадні Кастрычніцкіх свят. Гэта спектакль аб гераічным кубінскім народзе, аб яго барацьбе за свабоду. Ставіць яго галоўны рэжысёр тэатра заслужаны артыст БССР М. Співак. Мастак — Галубовіч.

Народная артыстка БССР В. Рэдліх працуе над п'есай «Вернасць» М. Пагодзіна (афармленне мастака А. Кляшчэўскага).

У бліжэйшыя дні павінны пачацца рэпетыцыі інсцэніроўкі рамана Мельнікава-Пячэрскага «У лясах». На яе пастаноўку тэатр запрашае народнага артыста БССР В. Фёдарава, які ўзначальваў мастацкае кіраўніцтва калектывам (пастаноўшчык «Караля Ліра», «Каменнага гнязда» і іншых спектакляў, якія сталі вельмі папулярнымі).

Адначасова будзе ставіцца яшчэ адна п'еса — «Двое на гушкалках» прагрэсіўнага амерыканскага драматурга Уільяма Гібсана. У ёй — усяго два персанажы. Гэта твор аб маральным тупіку і бесперспектыўнасці адзінокага чалавека ў славутым амерыканскім «раі». Ставіць гэты спектакль будзе пад кіраўніцтвам М. Співака студэнтка чацвёртага курса рэжысёрскага факультэта Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага інстытута Д. Ніжнікоўская.

Далей у рэпертуарным плане сезона — драма Ф. Шылера «Дон Карлас», сучасная чэшская п'еса «Паварот ключа» Кундэры і апрацоўка А. Штэйна п'есы вядомай армянскай паэтэсы Сільвы Капуцікян «Крунк», куды ты ляціш?»

Нядаўна ў тэатры адбылася чытка новага твора беларускага драматурга Пятра Харкова «Вечны агонь». Яна адобрана калектывам і ўключана ў рэпертуар.

— Гэта вельмі цікавы твор на вельмі надзённую тэму барацьбы за мір. Назва «Вечны агонь» сімвалізуе памяць аб людзях, што загінулі ў мінулай вайне, —агонь, які гарыць не толькі ля манументаў, але і ў сэрцах усіх савецкіх людзей. Аўтар паэтычна апавядае аб падзеях і людзях. Жанр яго п'есы — паэма.

— Вострую, насычаную драматызмам падзей, новую п'есу прапанаваў тэатру драматург Кастусь Губарэвіч. Яе назва — «Стрэл у лесе». У ёй расказваецца аб беларускай жанчыне, якая ў часе вайны страціла маленькага сына. Аказваецца, яго забраў да сябе фашыст. Цяпер гэты хлопчык вырас і прыязджае са сваім прыёмным бацькам з Заходняй Германіі. Ён выхаваны ў духу неафашызму. Мэта іх візіта — дыверсійная. Іх выкрываюць. Старэйшы — гіне. Малодшага ж выдае нашым органам сама маці.

— Ведаеце, вельмі я мару пра гэтую ролю, — гаворыць Ганна Бранiславаўна. — Пасля Ніскавуоры, матухны Кураж, Агудалавай, хочацца, нарэшце, сустрэцца з вобразам нашай сучасніцы, беларускай жанчыны.

Наша інтэрв'ю было перапынена: машына спынілася ля райкома.

— Пра астатняе запытайце ў галоўнага рэжысёра, — параілі нашы субяседнікі.

Міхаіл Львовіч Співак быў у тэатры. Ён рыхтаваўся да рэпетыцыі па аднаўленню спектакля «Галоўная стаўка».

— Што новага, пытаеце? Па-першае, у гэтым сезоне мы арганізуем у тэатры студыйную вучобу па сцэнічнаму майстэрству, — адказвае ён. — Заняткі будуць праводзіцца галоўным чынам практычна, на канкрэтным драматургічным матэрыяле. Студыйны спектакль (яго будзем ставіць мы з Верай Паўлаўнай Рэдліх), абавязкова будзе ўключаны ў рэпертуарны актыў тэатра. Так што, — дадае М. Співак, — да спісу, які вы атрымалі ад Ю. Сідарава і Г. Абуховіч, вам трэба будзе дадаць яшчэ адну назву. Якую — яшчэ не ўдакладнена.

М. Співак паведаміў таксама, што пры тэатры арганізуюцца аднагадовыя курсы па падрыхтоўцы кіраўнікоў драматычнай мастацкай самадзейнасці. Будуць выкладацца гісторыя тэатра, майстэрства акцёра, грым, сцэнічная мова і іншыя дысцыпліны. Курсы — вячэрнія, без адрыву ад вытворчасці.

— Заводы і прадпрыемствы горада атрымаюць сваіх рэжысёраў, — гаворыць Міхаіл Львовіч. — Яны будуць прапагандыстамі тэатральнага мастацтва — сапраўднымі «ўпаўнаважанымі» нашага калектыву ў Заводскім і іншых раёнах горада.

Ю. Сідараў і Г. Абуховіч расказваюць пра планы тэатра.

Я. КОЛАС

З НЕАПУБЛІКАВАНАГА

* * *

Як сад, маладая краіна расла,
І многа было ў ёй утулку, святла,
Дарог у прасторы, адчыненых люду.
Жыццё гаманіла разводдзем усюды.
Нам цешылі вочы шырокія нівы
І пожні, дзе вецер гайдаўся шумлівы
Ды нёс у свет голас з лясоў Белавежы:
«Зямля беларуская ў новай адзежы.
І колас у пояс б'е людзям паклоны —
У тысячы столак шырэй там загоны.
Спрадвечныя ковы з зямлі паскіданы,
Галечы знак, межы, плугамі ўзараны.
Прасторна пралеглі там новыя гоні,
Плугі на іх водзяць жалезныя коні».
Больш стала раскошы народу і ветру —
Мы ў стэп абярнулі балотную нетру,
У роўны, раджайны, як неба шырокі,
Дзе жыта буяла і лён сінявокі.
Зямля аднавіла, змяніла свой від,
А з ёю змяніўся і наш дабрабыт.
У светлых хацінах калгасных пасёлкаў
Агні Ільічовы заззялі вясёлкай.
У яслях дзіцячых і кветкамі ў садзе
Раслі нашы дзеці пры дбалым даглядзе.
Гасцінна былі ім адкрыты ўсе школы,
І шлях у жыццё быў ім вольны, вясёлы.
Мы мелі і клубы і хаты-чытальні,
І быў нашым госцем і блізкі і дальні.
Было чым прыняць іх, была ім і чарка —
Даваў нам прыбытак наш лад-гаспадарка.
Штогод прыбаўлялася рознай жывёлы,
Дабра былі поўны адрыны, стадолы,
Нам вабілі сэрца і лес і дуброва,
І ўсюды гучала народнае слова.
Па гладкіх дарогах, гравейных, бетонных,
Хадзілі абозы машын неўгамонных.
Мы ў горад вазілі сялянскія дары,
А горад нам шчодра свае слаў тавары.
І горад і вёска ў патоку адным
Жылі паўнакроўным жыццём маладым.
Шумелі, звінелі палі і заводы.
Нас высака ўзнеслі савецкія годы,
Далі нам і сілу і крылле для ўзлёту.
Нас цешыла творчая праца, работа:
Яна ж была наша для нашай карысці,
Аб ёй мы маглі толькі марыць калісьці.
Мы сіл не жалелі для роднай дзяржавы,
Для дружбы народаў іх шчасця і славы,
Мы сэрцам, душою адчулі лад новы.
Натхнялі нас ленінскай партыі словы...
Ды ўсё, чаго мы дасягнулі ў той час,
Было першым крокам далейшых украс,
Мы толькі прабілі праходы-вароты
У прышласць дзён нашых, у далі-ясноты.
А з захаду хмары ўзнімаліся роем.
Употайку вораг на нас каваў зброю,
І ў самы разгар нашай мірнай турботы
Варваліся ў дом наш звяры-жываглоты.
Нямецкі разбойнік у намыслах гордых
На землю Саветаў пагнаў свае орды.
Зямля застагнала, усхліпнулі рэкі,
І неба самкнула тужліва павекі.
Крывавая багра страхотных пажараў
Злавесна дрыжала, гайдалася ў хмарах.
Гарэлі сады, гарады, лясы, сёлы,
Крывёю нявіннай умыліся долы,
Ды вылюдак-Гітлер народ не застрашыў,
Давіўся, сабака, і хлебам ён нашым.
Мы край баранілі, як пчолы свой вулей,
Бо партыі роднай мы голас пачулі.

26—29. IX. 1944 г.

ДА ГЕРМАНІІ

Германія, чуеш, блізяцца громы,
А хмары гусцеюць з дня ў дзень,
І ўюцца маланкі над тваім домам.
Зноў фюрар твой, пусташ і тлень.

Германія, бачыш, неба цямнее,
І гнецца пад ветрам лаза;
Ты ж сеяла вецер, і вецер мацнее —
К табе падыходзіць граза.

Дарма ты бандыта вывела ў людзі
І пляскала ў ладкі яму:
Улады над светам немцам не будзе —
Вядзе цябе Гітлер у цьму.

Праклянцце, нянавісці ты прыдабыла
Ў народаў вялікіх, малых,
Ты стала варожай, цёмнаю сілай,
Краінаю фрыцаў тупых.

Не возьмеш ты шчасця, долі разбоем,
Адпомсціць пралітая кроў.
Разбойнікі ў свеце лад не пастрояць
На звоне адным ланцугоў.

Раскрый жа сляпыя, мутныя вочы
І з цела ты змый гэты бруд.
Германія, чуеш голас прарочы!
Сурoў над табой будзе суд.

1942 г.

С. ГАРАДЗЕЦКАМУ

Мой мілы дружа, мой Сярожа!
Ты мне ў Ташкенце ўсіх даражэй.
Мне пакідаць цябе так шкода,
Цябе, паэта-сумазброда.

Ды я жыву святой надзеяй,
Што добры вецер нам павее
І мы ў палатах Гадунова
Аб Беларусі скажам слова.

Бывай, браток, жыві багата —
Мы адсвяткуем наша свята.

27. I. 1942 г.

С. С.

Усё, што поўніла мне сэрца,
Усё, што думаў і чым жыў,
Табе запісваў на паперцы,
Як самы шчыры свой парыў.

І голас мой, сумоты поўны,
Пачула ты ў астатні час,
І можа быць цішком, бязмоўна
Сама ўздыхнула ты не раз.

І тыя думы, тыя песні,
Што ты радзіла для мяне,
З пачуццем юнага прадвесня
Сама складала ўпатайне.

І мне яны цяпер так мілы,
І для мяне ў іх шмат красы,
Бо нейкі подых лёгкакрылы
Злучыў тут нашы гасы.

18. XI. 1945 г.

У ВІЦЕБСКІХ МАСТАКОЎ

ПАРТРЭТЫ СУЧАСНІКАЎ

Цялятніца Каця Дуйнова, Герой Сацыялістычнай Працы, дэпутат Вярхоўнага Савета БССР свінарка Вольга Ігнатава, брыгадзір будаўнікоў з Полацка Анатоль Гушча, бетоншчык Мікалай Кускоў — вось людзі, якімі цікавіўся ў апошні час віцебскі мастак Ул. Кухараў.

Кухараў — аўтар партрэтаў легендарнага партызанскага камандзіра бацькі Мінaя і віцебскага чыгуначніка Героя Сацыялістычнай Працы М. Макарава — працягвае работу над стварэннем галерэі сучаснікаў. Мастак шмат працуе ў майстэрні, але сваіх герояў ён лічыць за лепшае бачыць у працоўнай абстаноўцы, выязджаючы на эцюды ў калгасы, саўгасы, на будоўлі. Ул. Кухараў пабываў у саўгасе «Крынкі» Віцебскага раёна, у калгасе «Хваля рэвалюцыі» Аршанскага раёна, на Полацкім нафтабудзе. Тут і былі зроблены пачатковыя накіды да партрэтаў, над якімі цяпер працуе мастак. Партрэт камсамолкі Дуйновай Кухараў напісаў на фоне пейзажу яе роднай вёскі.

ГРАВЮРЫ ЮРЫЯ ТЫШКЕВІЧА

Выхаванец Беларускага тэатральна-мастацкага інстытута Юрый Тышкевіч яшчэ студэнтам стаў вядомы сваімі лінагравюрамі. У 1960 годзе на выстаўцы дыпломных работ выпускнікоў мастацкіх вышэйшых навучальных устаноў у Маскве дэманстраваліся яго «Красавік» і «Дымы». У наступным годзе гравюра «Красавік» экспанавалася на рэспубліканскай мастацкай выстаўцы. Некалькі твораў Ю. Тышкевіча набыў для сваёй карціннай галерэі Віцебскі абласны краязнаўчы музей.

За два гады пасля сканчэння інстытута малады мастак стварыў шмат новых работ.

Летась, па камандзіроўцы Саюза мастакоў СССР, ён пабываў на Сакалова-Сербайскім горнаўзбагачальным камбінаце; сёлета зімою, па камандзіроўцы ЦК ВЛКСМ, — на Архангельскім цэлюлозна-папяровым камбінаце. Вынікам паездак з'явіліся дзве серыі індустрыяльных пейзажаў.

Задуманы Ю. Тышкевічам трыпціх «Цаліна індустрыяльная» прысвечаны казахскім гарнякам. Ён будзе складацца з гравюр «Пайшоў рабочы цягнік», «Раніца», «Раз'езд». Серыя, прысвечаная працоўным Поўначы, будзе складацца з 5 лістоў.

Нядаўна на імя сакратара праўлення Саюза мастакоў СССР прыбыло пісьмо з Германіі. Прафесар Інга Біенарта зацікавілася графічным лістом Ю. Тышкевіча «Красавік» і пыталася, як можна набыць адбітак з лінагравюры. Мастак выслаў нямецкаму вучонаму свой твор у падарунак.

У ЦЭХАХ І НА ПАЛЯХ

Гэта ўжо стала добрай традыцыяй. Ніводнага лета не праходзіць, каб віцебскія мастакі не выязджалі да будаўнікоў, на прамысловыя прадпрыемствы, у калгасы і саўгасы. Дзе пабывалі яны ў гэтым годзе?

Пётр Явіч маляваў перадавікоў на Віцебскім станкабудаўнічым заводзе імя Кірава, Антон Каржанеўскі — будаўнікоў нафтаперагоннага завода ў Полацку, там жа пабываў графік Рыгор Клікушын.

Міхаіл Міхайлаў выязджаў для работы над сваёй карцінай «Пастух» у саўгас «Тулаўскі». Эскіз, створаны на эцюдах у калгасе мастаком Анатолем Таўкачом, зацверджаны ў якасці асновы для яго будучай карціны, якую заказала Міністэрства культуры БССР. Над сельскімі пейзажамі працаваў гэтым летам Валянцін Дзежыц.

Мастак Васіль Ганчароў спалучае творчую работу з педагагічнай. Ён ездзіў на Нафтабуд з групай студэнтаў педагагічнага інстытута, ставіў свой мальберт побач з мальбертамі выхаванцаў і ў выніку прывёз некалькі эскізаў да партрэтаў перадавых будаўнікоў, якія будзе пісаць да будучай рэспубліканскай выстаўкі.

М. МАРЦІНКОЎСКІ.

Ю. ТЫШКЕВІЧ (Віцебск) «Дымы».

Пасля суда

Гісторыя гэтай кнігі даволі звычайная. Калі пачалося будаўніцтва Бярозаўскай ДРЭС, я паехаў на новабудоўлю. З таго часу вось ужо тры гады езджу ў Белазёрск—юны гарадок будаўнікоў Бярозаўскай ДРЭС. Тут я напаткаў цікавых людзей і мне захацелася напісаць кнігу пра «непрыдуманых герояў», захаваўшы іх сапраўдныя прозвішчы. Такой кнігай і з'яўляецца «Белазёрскі дзённік».

...У брыгадзе славутага мантажніка-вышынніка Івана Леўкіна здарыўся няшчасны выпадак. З жалезабетоннай калоны былі зняты сталёвыя тросы-расчалкі, якімі мацавалася яна да зямлі; наляцеў вецер, калона павалілася і забіла мантажніка. Да судовай адказнасці быў прыцягнуты прараб Нядаўні. Леўкін сцвярджаў, што менавіта ён, Нядаўні, загадаў зняць расчалкі. Але сведка — малады інжынер Алік Аляксандраў выступіў на судовым працэсе з рэзкімі абвінавачваннямі брыгадзіра Івана Леўкіна.

Пра гэта я расказаў у першых раздзелах «Белазёрскага дзённіка», якія былі надрукаваны ў першым нумары часопіса «Полымя» за гэты год.

Прапаную чытачам газеты «Літаратура і мастацтва» адзін з новых раздзелаў «Белазёрскага дзённіка», якія друкуюцца ў 10 і 11 нумарах часопіса «Полымя».

Аўтар.

Уладзімір ДАДЗІЁМАЎ

З «Белазёрскага дзённіка»

Чакаючы пасля суда, пакуль збяруцца будаўнікі, каб ехаць у Белазёрск, мы стаялі невялічкай купкай каля клуба. Да нас падышоў Леўкін. Упарта сціснутыя вусны, халодны бляск вачэй. Убачыў Аліка, кінуў:

— На-а-ачальства, прывыклі на рабочых злосць спаганяць!

— І як вам не сорамна, Іван Міхайлавіч...— Алік аж запунсавеў увесь.

— Ну, навошта вы так...

— А як загадаеце? Можа, вам яшчэ і ручку пацалаваць, можа, у ногі пакланіцца!..

— Заткніся, Леўкін, — злосна перапыніў яго нехта з мантажнікаў.

Леўкін махнуў рукой: «Эт, што з вамі гаварыць...»

На нейкі час ён знік — заскочыў у «забягалаўку», а потым я зноў убачыў яго ў аўтобусе. Ён заняў месца паблізу ад мяне, і, пакуль аўтобус чакаў астатніх пасажыраў, што паразыходзіліся па горадзе і цяпер то па адным, то купкамі вярталіся да машыны, я непрыкметна назіраў за ім. Няўжо не кранула Леўкіна тое, што адбылося?

Не, здаецца, не...

Да аўтобуса падышлі тры пасажыры з чамаданамі ў руках: два маладыя хлопцы, а трэці — чарнявы, з вясёлымі, свавольнымі вачамі, крыху старэйшы за іх.

— На ДРЭС? — зазірнуўшы праз адчыненыя дзверы ў аўтобус, весела папытаў старэйшы.

— На ДРЭС, — адказалі тыя, што сядзелі на першых сядзеннях.

Чарнявы павярнуўся да сяброў, зухавата падміргнуў ім:

— Я ж вам казаў, нашчадкі, што персанальны аўтобус прышлюць.

Яны зайшлі ў аўтобус, пашукалі вольных месцаў, селі.

Чарнявы насмешлівым позіркам аглядзеў пасажыраў і раптам ускочыў на ногі.

— Каго я бачу — Леўкін?! Каб мне апруцянець — Леўкін! Здароў, корыш!

Ён пайшоў па праходу да Леўкіна. Той, не падымаючыся, працягнуў руку.

— Здароў.

— Ну, як ты тут — даеш прыкурыць?

— Жывём патроху.

— Кватэру, кажуць, адбухаў — палац!

— Ну, які там палац...

— І грошы, кажуць, поўнымі жменямі заграбаеш!

— Тут заграбеш...

— Ну і жмінда ты, Леўкін. Хоць бы паўлітра паставіў за сустрэчу.

— Ды ты ўжо і так... на «газах»...

— Што ты, Леўкін... Пойдзем?

— Аўтобус адыходзіць.

— А хіба гэта не твой, не персанальны?

— Кінь блазнаваць... Надоўга да нас?

— А што — баішся?

— Даўно чакаем.

— Ты чакаеш, — чарнявы насмешліва падміргнуў вокам. — Грошыкі, глядзі, пляснуць— я ж таксама не зломак.

— Выпіў ты лішняе...

— Ад радасці — ведаў, што цябе ўбачу. Дык як жывеш, Леўкін? Грошы жонка за пазуху хавае,—ёсць, братка, дзе хаваць, ці, можа, адкрыты рахунак завёў?

— Якія там грошы...

— Не бойся, пазычаць не буду — сваіх хапае. А вось кватэру — пазычу.

— Табе і так дадуць.

— Спалохаўся!.. Ну і жмінда ты, Леўкін.

Леўкін адчуваў сябе ніякавата. Да іх размовы прыслухоўваліся. І хоць новы пасажыр — вясёлы, зухаваты — не лаяў Леўкіна, не абражаў, усяляк падкрэсліваючы свае сяброўскія адносіны да яго, ды ў вясёлых «падкавырках» было столькі іроніі, столькі кплівасці, што Леўкін стараўся неяк адвесці ад сябе прастадушныя, але вельмі калючыя і трапныя закіды нечаканага госця.

І ўсю дарогу, пакуль мы ехалі ў Белазёрск, вясёлы пасажыр, уладкаваўшыся побач з Леўкіным (я бачыў, што гэта суседства не надта спадабалася Івану Міхайлавічу), жартаваў, пацвельваўся з Леўкіна, кпіў. З іх размовы я зразумеў, што тры новыя пасажыры— мантажнікі Васілевіцкай ДРЭС. Старэйшы з іх — даўні знаёмы Івана Леўкіна, яны некалі разам працавалі. Леўкін пераехаў у Белазёрск, а гэты, чарнявы, застаўся ў Светлагорску, ці, як раней называлі, — Шацілках. І вось цяпер яго разам з групай мантажнікаў прыслалі на Бярозаўскую ДРЭС.

Чарнявы ўсё жартаваў, кпіў. І чым больш я слухаў яго, — а не слухаць было нельга, бо з жартаў гэтага вясёлага чалавека рагаталі ўсе пасажыры — тым усё больш адчуваў: і ён, гэты стары дружбак Івана Леўкіна, не надта шануе «зубра мантажу».

Пазней я многа думаў пра Івана Леўкіна і Аліка Аляксандрава. Тое, што пачуў і ўбачыў на будоўлі, непакоіла мяне. Я ўспамінаў хвіліны, калі са шчырым захапленнем глядзеў, як чарадзейнічаў Іван Леўкін ля магутнай фермы. Але варта было прыгадаць судовы працэс, і зноў маркотна рабілася на душы.

А, можа, я згушчаю фарбы, можа, занадта захапляюся Алікам і занадта прыніжаю — у думках сваіх — Леўкіна?

Хто ён, Іван Леўкін? Славуты мантажнік, «чарадзей», «зубр».

І ў той жа час — «рвач», «хапуга», «жмінда». Сам чуў, на свае вушы.

«Добры мантажнік павінен быць і добрым чалавекам».

Так, Алік праўду кажа. Як жа здарылася, што добры мантажнік не стаў добрым чалавекам? І чаму людзі, якія ўзнімаюць Леўкіна, глядзяць толькі на яго рукі і не хочуць зазірнуць у яго душу?

А можа, я памыляюся? Можа, пры ўсёй сваёй знешняй няўклюднасці — сухасці, строгасці, рэзкасці — Леўкін у душы ўсё ж някепскі чалавек?

Вельмі хацелася, каб славуты мантажнік быў значна лепшы, чым уяўляўся мне. Прыплюшчыш вочы, успомніш ферму, што павісла над высачэзным каркасам — і такім прывабным, такім усемагутным здасца Іван Леўкін. Ну, а знятыя расчалкі, пагардлівыя позіркі мантажнікаў, судовы працэс?

Не, хопіць вярэдзіць сабе душу — трэба зблізіцца з гэтым чалавекам.

«Ён жа нікога не падпускае да сябе».

Нічога, паспрабую!

Іду на кватэру да Леўкіна. Ён сустракае мяне насцярожана, не хаваючы недаверу.

— Усё... расчалкамі цікавіцеся? — запрасіўшы ў залу, спытаў ён.

— Вамі, Іван Міхайлавіч, цікаўлюся — жыццём вашым, працай.

— Я цяпер не ў модзе.

— Гэта чаму ж?

— Самі ведаеце — калона... Цяпер на Леўкіна не той попыт. Раней, гэта правільна: як у газету — Леўкін. «Ставропольская правда» некалі на ўсю газету распісала. Можа, чыталі?

— Не, не чытаў. А вось у іншых газетах чытаў і партрэты бачыў.

— Э-эт, пры чым тут газеты... Мне яно не ішло і не ехала. Да слова прыйшлося.

Абыякава махнуў рукой і змоўк. Выручыла жонка. Яна аказалася кабецінай гаваркой і ветлай. І галоўнае — нікольки не хавала сваіх думак, нібы знарок падкрэсліваючы: мы — не анёлы, зорак з неба не хапаем, рамантыкай не захапляемся, больш любім «грошы і харч харошы».

— Пісаць збіраецеся? А нам, мілок, сапраўды гэта ні да чаго. Газета што — папера. Яе не з'ясі. Каб нам замест паперы ды грошыкаў болей.

— Сціхні, чуеш! — бліснуў на яе гнеўным позіркам Іван Міхайлавіч.

Яна не пакрыўдзілася: пацепнула плячыма, поўная, бесклапотная, вясёлая. І занадта ўжо гарэзліва для сваіх немаладых год, напяваючы нейкі старамодны рамансік, пачала завіхацца ў пакоі.

— Сціхні, чуеш! — паўтарыў Іван Міхайлавіч.

Яна зноў ніколечкі не пакрыўдзілася. Усміхнулася, какетліва абсмыкнула халацік і пайшла на кухню. Неўзабаве і адтуль данесліся «рулады».

Я папрасіў у Івана Міхайлавіча дазволу паглядзець кватэру.

— Э-эт, мы і не ў такіх жылі.

Ён абыякава падняўся з канапкі, але ў пакой адразу заскочыла ягоная жонка і, то напяваючы матыў нейкай песні, то ахвотна даючы тлумачэнні, пачала паказваць кватэру.

— Вас хіба здзівіш? У вас там у Мінску такія кватэры, з такімі абстаноўкамі — куды нам да вас!

Я сказаў, што многія мінчане лічылі б за вялікае шчасце мець такую кватэру.

— Што вы!..—палічыўшы гэта за кампліментам, заззяла жанчына.

А я не збіраўся казаць камплімантаў: у

У МАСТАЦКІМ МУЗЕІ

Знаёмыя мясціны.
Фота Ул. КРУКА.

ПАСЛЯ ТАГО, ЯК ВЫСТУПІЛА НАША ГАЗЕТА

7 верасня г. г. у газеце «Літаратура і мастацтва» быў змешчаны артыкул «Ля мікрафона Гайсёнак». У ім расказвалася аб паводзінах старшыні калгаса імя Ул. І. Леніна Лепельскага раёна тав. Гайсёнка, які грубіяніў і абражаў асобных калгаснікаў і настаўнікаў мясцовай школы, выкарыстоўваючы калгасны радыёвузел.

Сакратар Віцебскага абкома КПБ тав. Н. Пахомаў паведаміў, што факты, аб якіх гаварылася ў артыкуле, пацвердзіліся. Тав. Гайсёнку аб'яўлена вымова, сакратару партарганізацыі калгаса тав. В. Пудаву ўказана на бескантрольнасць за работай мясцовага радыёвузла.

Аддзел прапаганды і агітацыі абкома КПБ арганізаваў праверку работы калгасных і саўгасных радыёвузлоў і зместу іх перадач.

КОРАТКА

□ Удзельнікі хору Казялужскага сельскага клуба Хойніцкага раёна да Дэкады мастацкай самадзейнасці развучваюць народныя песні. Новы рэпертуар рыхтуюць салісты, чытальнікі, музыканты.

А. БОНДАР.

□ Вароніцкі сельскі клуб—адзін з лепшых ва Ушацкім раёне. Гэта вынік работы актывістаў і загадчыка клуба Аліны Юрчанка — добрага арганізатара, аматара музыкі і мастацтва.

А. БОРСКІ.

Сярод КНІГ

СТАЛАСЦЬ ДУМКІ, МАЛАДОСЦЬ ПАЧУЦЦЯ

Іншы раз намерышся пісаць рэцэнзію, але, пасядзеўшы нейкі час над кнігай, пераконваешся, што размовы пра яе не адбудзецца, бо яна нічога не дала ні розуму, ні сэрцу. Настолькі ўсё гладка, што нават зачапіцца няма за што. Бо для крытыка таксама патрэбен нейкі стымул. А адкуль яму ўзяцца, калі вершы напісаны «па ўсіх правілах» — і толькі.

А бывае і так: кніга —няхай нават ты ў шмат чым не пагаджаешся з аўтарам — прыкоўвае да сябе ўвагу, выклікае жаданне думаць і не толькі над вершамі, што складаюць яе, але і ўвогуле аб паэзіі, аб яе мэтах, задачах, аб шляхах яе развіцця, аб традыцыях і наватарстве.

Менавіта да такіх кніг і адносіцца новы зборнік паэзіі Піліпа Пестрака «Падарожнае».

* * *

Нядаўна ў адным калгасе маю ўвагу прыцягнуў пажылы чалавек, што стаяў ля малатарні. На яго шырокай з адпаліраванымі мазалямі далоні ляжала жменька жыта. Ён углядаўся ў зярняткі, падкідаў іх, нібы ўзважваў, і твар яго, спісаны глыбокімі зморшчынамі, свяціўся ціхай радасцю. А калі ён, акуратненька ссыпаўшы з далоні зярняткі ў агульную гурбу ля малатарні, пачаў падаваць снапы, на яго хацелася глядзець і глядзець, захапляючыся радасцю працы хлебароба, дакладнасцю рухаў і спрытам — словам, усім тым, што даецца вялікім працоўным вопытам і любоўю да справы.

Калі я чытаў кнігу Піліпа Пестрака «Падарожнае», мне прыгадаўся менавіта гэты калгаснік, з памяці выплыла шырокая мазолістая далоня яго са жменькаю важкіх зярнятак на ёй.

Мяне ўзрадавала тая высокая патрабавальнасць аўтара, якую заўважаеш, калі чытаеш вершы гэтага своеасаблівага паэта, творчай прыродзе якога варожае ўсялякае штукарства, ганарыстае жаданне здзіўляць чытача нечаканымі словаспалучэннямі.

Яскрава ўяўляеш сабе, што, перш чым паставіць слова ў радок, Піліп Пестрак доўга ўглядаецца ў жменьку важкіх слоў, старанна перабірае іх, адмятаючы мякіну, выбірае самае патрэбнае, самае правільнае.

Добра сказаў некалі адзін паэт: паэзія — гэта лепшыя словы ў лепшым парадку. Шкада што некаторыя маладыя, не пазбаўленыя здольнасцей вершаскладальнікі, забываюць гэтае правіла. І тады фармальныя пошукі ў іх канчаюцца няўдачай, прыводзяць не да свежасці і раскаванасці верша, а да расхлябанасці яго. Паэзія ж, апроч усяго іншага, патрабуе яшчэ і дакладнасці. Кожнае слова павінна трапляць у цэль, як куля — у «яблычка» мішэні. Стралок, які не ўмее цэліцца, немінуча будзе пасылаць свае кулі «па малако».

Але вось перад намі санет «Латышскія стралкі». Магчыма, які-небудзь заўзяты працаўнік «застарэлых» форм пагардліва махне рукою, — маўляў, сівая даўніна! Але я ўпэўнены, што не знойдзе ён у санеце слоў выпадковых, не ўзважаных старанна на шалях сэрца, перш чым яны былі пастаўлены ў радок.

Латышскія стралкі стаялі на
пастах
Закамянелыя, як з мармуру
скульптуры, —
Па ўсёй Расіі люта палымнелі
буры
І зарывам у небе калыхалі сцяг.

Тут няма нічога выпадковага. Сапраўды, якое велічнае супастаўленне: урачыста-нерухомыя, падобныя на скульптуры з мармуру латышскія стралкі і віхурны рух рэвалюцыі, асветлены палымнеючым у небе сцягам, падобным да зарыва! Чатыры радкі, дваццаць два словы і— кожнае з іх, як куля, пасланая без промаху ў мішэнь.

Прызнаюся, з прафесіянальнай зайздрасцю прасачыў я за тым, як па-майстэрску падрыхтоўвае П. Пестрак чытача да заключных, выбуховых радкоў свайго санета:

Той слаўны эшалон... ён
непрыкметна стаў
Між эшалонаў іншых, шэра-
бурых,
З вінтоўкамі на тамбурах
панурых
Латышскія стралкі стаялі на
пастах.

Яшчэ не дачытаўшы да канца, чытач здагадваецца: нешта надзвычай важнае павінен зараз паведаміць паэт. На самай справе, апошні радок санета асляпляльна яркім святлом пранізвае ўвесь твор:

Ў тым поездзе ў Маскву
спяшаўся Ленін...

І як добра, што ў канцы стаіць не кропка, а шматкроп'е! Верш скончаны толькі на паперы, ён жыве далей у сэрцы чытача, якому ёсць аб чым падумаць...

Вось і скажы пасля гэтага, што санет перажыў сябе, што ім нельга выказаць складанасці і разнастайнасць сучаснага жыцця.

У вершы «Мастак» мастак просіць у паэта дапамогі:

... — Скажы, скажы мне, брат,
Як вызваліць накопленыя дзівы?
Мне правую руку адсек
фашысцкі кат,
Каб я не маляваў прыгожасцей
Радзімы...

Вялікая трагедыя мастака, бязмежнае яго гора. Чым яму памагчы, як суцешыць? Можа, даць банальную параду? Не! Яна будзе зняважлівай як для героя верша, так і для чытача. І вось з глыбіні сэрца паэта вырываюцца выпакутаваныя, народжаныя вопытам жыцця, словы:

Мой друг, я веру ў сілы
чалавека!..

І зноў гэтае шматкроп'е, якім заканчваюцца многія вершы Пестрака. Тэма далёка не вычарпана, сказана толькі самае галоўнае, далей чытач павінен сам думаць, шукаць выйсце з трагічнага становішча, у якое трапіў мастак, пакутаваць разам з ім, пакуль ён зноў не атрымае магчымасць тварыць.

У паэзіі няма агульных правілаў; што ні верш, то новы «сакрэт». Прыслухайцеся да гэтых радкоў:

Вячэрнія далі вялі за сабой,
Вячэрняю, шэрай задумай,
Нямой пуцявінай, знаёмай
журбой,
Сірочаю казкаю шумнай.
Сярод камяністых палёў
праляглі
Любімыя сэрцу дарожкі,
Па долах да ціхай стаптанай
зямлі
Прыпалі дрымучыя вёскі.

У гэтым васьміpадкоўі яшчэ пакуль нічога не сказана пра Веру Харужую, але нешта ўжо ўгадваецца. Чытач удзельнічае ў стварэнні вобраза яе разам з паэтам. І было б горш, калі б аўтар паспрабаваў вырашыць гэтую тэму «ў лоб». У нас бы не абудзілася ўяўленне, неабходнае для ўспрыняцця мастацкага твора. Колькі напісана апавяданняў, нарысаў, вершаў пра слаўную дачку беларускага народа! Здавалася б, цяжка пасля ўсяго гэтага сказаць сваё слова. Але Піліп Пестрак здолеў гэта зрабіць. Нягучны, сціплы вобраз «цвілі саламяныя стрэхі», але ад яго павявае цнатлівасцю, ён не назойлівы, не спанталычвае нас, а памагае ціха, непрыкметна для нас, узнавіць вобраз цудоўнай жанчыны, сціплай, добрай, душэўна прыгожай. У выбары мастацкіх сродкаў трэба захоўваць меру і такт. Пра Веру Харужую можна, вядома, напісаць і больш «гучна». Але тады вобраз гераіні непазбежна змяніцца. Гэта ўжо будзе не тая Вера Харужая, пра якую няхай сціпла, але з глыбокім хваляваннем гаворыць Піліп Пестрак:

Ты памяць пакінула ў сэрцах
жывых,
Святую пакінула памяць,
І ведай — у буднях і днях
баявых
Наш край нашай славы не
спляміць,
І там над шляхамі, дзе шум
баравы
Пра штормы і смерці гаворыць,
Не згасне шырокі прастор
агнявы,
Што выткалі ціхія зоры.

Над вершамі Піліпа Пестрака, як ужо было сказана, хочацца думаць. Вось верш «Дзівасіл». Тэму верша можна вызначыць па-школярску: «Аўтар у мастацкай форме расказвае пра лекавы корань, што называецца ў народзе Дзівасілам». На жаль, прыкладна так часамі яшчэ раскрываюць «сутнасць мастацкага твора» ў некаторых падручніках літаратуры. Але чытанне вершаў патрабуе ад чытача разумовых і духоўных намаганняў. Ідэя не прапаноўваецца паэтам у гатовым выглядзе, як выраб кулінарыі. Мала зразумець, што лекавы корань, пра які ідзе гаворка, — гэта сімвал народнай сілы, трэба ўмець адчуць, што

... раслінку гэтую так дзіўна
напаіла сокам зямля.

Зямля — дадамо ад сябе — родная, беларуская, абмытая потам і крывёю сыноў сваіх і таму здольная вырасціць цуды.

У паэтычнай творчасці Піліпа Пестрака лірызм спалучаецца з высокім грамадзянскім пафасам. У зборніку няма вершаў, у якіх бы паэт услаўляў, скажам, бярозку дзеля самой бярозкі. Ад такога, здавалася б, чыста пейзажнага верша, як «З асенніх матываў», павявае ўсведамленнем выкананага абавязку, мужнасцю і ўпэўненасцю чалавека, які шмат перажыў на сваім веку, але захаваў юнацкую свежасць успрыняцця свету:

О, восень, восень любая,
Ў тваіх лясах, палях
Табою прыгалублена
Уся наша зямля.
З табой дарожкі сходжаны
Ў задумлівую даль,
Лятункам упрыгожаны,
Будзілі ў сэрцы жаль.
Вялі у свет за доляю,
За промнямі красы,
Каб кlaліся мядоваю
Расой на верасы.

П. Пестрак многа і добра піша аб прыродзе роднай Беларусі. Але вершы гэтыя толькі ўмоўна, толькі прыблізна, за адсутнасцю другога, больш дакладнага слова, можна назваць «пейзажнымі». У такіх вершах, як толькі што працытаваны, а таксама ў «Верасах», «Бомах» і некаторых іншых пейзаж не нерухомы, як карціна ў багетавай раме, ён рухаецца разам з думкаю паэта, змяняецца, набывае новыя якасці, пра якія мы толькі цьмяна здагадваемся, гледзячы на асенні гай, на луг, што звініць пчоламі ці веснавою паводкаю.

Ёсць вершы, чытаючы якія адчуваеш, нібы апынуўся ў цесным, з наглуха зачыненымі дзвярыма пакоі. Куды ні пойдзеш, усюды наткнешся на сцяну, нідзе няма выйсця ў шырокі свет, дзе бушуюць лютыя ветры, свеціць шчодрае сонца. Колькі ні круціся па такім пакоі, будзеш натыкацца на адны і тыя ж рэчы. Такія вершы напаўняюць нас адчуваннем атупляючага суму. У вершах П. Пестрака — працягнем параўнанне — шырока расчынены вокны і дзверы. У іх мы заўсёды знаходзім выйсце ў вялікі свет, куды і вядзе нас думка паэта— рухомая, гнуткая, іншы раз капрызная і свавольная, але якая радуе нас сваёй свежасцю і нечаканасцю. Вось як урачыста і вольна гучыць верш «Дуб»:

Як волат-асілак каронай
шырокай
Схіліўшыся долу ад дум,
На пусташы ціхай стаіць
адзінока,
Магутны, галіністы дуб.
Дзе ж стромкія сосны,
красуні-бярозы?
Няма іх ля дуба, няма,
Не граюць на лісцях вясёлкаю
росы —
Слязамі сцякае імгла.
І хто ж сіратою пакінуў
асілка —
Мо гэта не быў чалавек?
Пакінуў для вока ў самоце
вялікай,
Сцюжам і слотам на здзек.
Глыбей жа карэнні, шырэй свае
грудзі,
На моладасць — шумны прыбой,
Парукай зямля табе родная
будзе
І песня мая прад табой!

Верш не датаваны, але можна меркаваць, што напісаны ён пасля вайны, калі тэма пераадолення трагедыі чалавекам, што застаўся без сям'і, была вострай і актуальнай. Магчыма, гэтую тэму падказалі паэту якія-небудзь канкрэтныя акалічнасці. Так ці інакш, ён — аб жыцці, сочыцца крывёю, як глыбокая рана, што не загойваецца, але мужная, аптымістычная канцоўка выклікае ў нас упэўненасць, што вялікае гора будзе пераадолена, заруку таму—родная зямля і песня паэта.

Моцна ўражвае і верш Пестрака «Пушкінская восень», дзе паэт, спавядаючыся перад чытачамі, гаворыць:

І любасць цёплая, як хмарка
ў небе чыстым,
Плыве у сэрцы з пушкінскіх
карцін, —
Той спеў дзяцінства ў вечар
серабрысты
Кранае «Бурею» і «Вновь я
посетил»...

Так паэт шырокай і нікому незакрытай у наш век касмічных палётаў дарогаю, праkладзенай класікай, ідзе «да тых бяскрайніх, светлых далячынь, дзе ліраю звініць... цушкінская восень...»

Прачытаўшы гэта, некаторы чытач можа залічыць мяне ў лагер заўзятых прыхільнікаў даўніны, праціўнікаў наватарства ў паэзіі. Гэта, вядома, не так. Ніякае наватарства немагчымае на голым месцы. Адмовіцца ад вопыту папярэднікаў, гэта ўсё роўна што спрабаваць рухацца ў аўтамабілі з магутным маторам, але... без колаў.

І яшчэ адна прывабная вартасць вершаў Піліпа Пестрака —гэта дыялектычнае развіццё тэмы. Няхай мне хто-небудзь пакажа выдатны твор літаратуры, аснову якога не складала б барацьба процілегласцей. Канфліктная і драматычная ўся лірыка Лермантава. Кожны добры верш нараджаецца ў выніку барацьбы. Чытач пагардліва адварочваецца ад вершаў, дзе «тишь да гладь, да божья благодать». Я спыняўся на такіх вершах Піліпа Пестрака, як «Латышскія стралкі», «Залп «Аўроры», «Мастак», «Дуб». Усе яны моцныя ярка выяўленай у іх барацьбой процілегласцей, сваёй дыялектычнай сутнасцю.

Вершаў бесканфліктных, дзе тэма не развіваецца, прадстае перад намі нерухомай, а значыць няздольнай зрабіць ніякага руху ў розумах чытачоў, у зборніку мала. Але ўсё ж яны ёсць. І я павінен на іх спыніцца.

Вось верш «Зеленню шчаслівы». Паэт захапляецца Каўказам, дзе «сонечнае мора лашчыць бераг ціхі, і чутны з прастору хваль марскіх уздыхі...» Яшчэ некалькі беглых, агульных, невыразных заўваг аб краі «зеленню шчаслівым» і ў заключэнне —прызнанне, якое мы ўжо чулі з вуснаў соцень паэтаў:

О, Каўказ, табою
Я не надзіўлюся,
Хоць нашу з сабою
Песні Беларусі!

Тэма тут толькі слаба абазначана пункцірам, яна нерухомая, таму верш не захапляе. Паэзіі ж, для таго каб падымаць караблі вялікіх ідэй, неабходна марская прастора або хоць бы паўнаводная рака, што ўпадае ў мора.

У вершы «Ленінграду» ёсць толькі намёк на канфлікт, а ўвогуле ён застаецца за рамкамі твора. Трагедыйнае і гераічнае жыццё блакіраванага Ленінграда даецца ў пералічэнні рэчаў, падзей, акалічнасцей.

Блакада... сцюжа і пажар —
Усёй лютай эпапеі шлях...
Нам не забыць тваіх ахвяр
Павек, бяссмертная зямля!

Клічнік на паперы не адгукаецца клічнікам у душы чытача.

Да гонару аўтара, трэба сказаць, што вершаў, накшталт вышэй прыведзеных, мала ў зборніку.

Адклаўшы кнігу ў бок, я ўявіў сабе такую карціну: у паветраным лайнеры ляціць дзяўчына. У руках у яе кніга. Гэта... зборнік санетаў. Так, я ўпэўнены, што дзяўчаты будуць чытаць санеты і тады, калі любімыя імі касманаўты ступяць на паверхню свяціла закаханых — Месяца. Важна толькі, каб у санеце, як у кожным іншым творы паэзіі, быў рух страсцей, думкі, каб у ім раскрывалася хараство душы нашага сучасніка.

Уладзімір ВАРНО.

Піліп Пестрак. «Падарожнае». Вершы. Дзяржаўнае выдавецтва БССР, Мінск, 1962.

АБ МУЖНАСЦІ І СЛАВЕ

У Дзяржаўным выдавецтве БССР нядаўна выйшла з друку кніга «Беларускі народ у Айчыннай вайне 1812 года» Я. Карнейчыка. Гэта адна з нешматлікіх прац, якая расказвае пра ўдзел беларускага народа ў барацьбе супраць нашэсця захопніцкіх армій Напалеона.

Кніга складаецца з пяці раздзелаў, у якіх асвятляецца ход ваенных дзеянняў. Першы раздзел «Беларусь напярэдадні Айчыннай вайны 1812 г.» знаёміць з сацыяльна-эканамічнымі адносінамі ў Беларусі ў канцы XVIII—пачатку XIX стагоддзяў, асвятляе прычыны вайны. Другі раздзел расказвае аб ваенных дзеяннях на тэрыторыі нашай рэспублікі ўлетку 1812 года, аб дапамозе насельніцтва Беларусі рускай арміі. У трэцім раздзеле прыводзяцца цікавыя факты партызанскай барацьбы супраць акупантаў. Наступныя раздзелы знаёмяць з матэрыяламі аб паражэнні арміі Напалеона на Бярэзінскай пераправе.

Аўтар выкарыстаў многа цікавых новых архіўных дакументаў, якія сведчаць аб гераізме і мужнасці беларускага народа ў цяжкія гады. Асабліва цікавыя звесткі аб дзеяннях партызан і асобных сялян. Я. Карнейчык выкарыстаў таксама паданні, якія запісаны, у прыватнасці, этнографам М. Шамішурам і былі надрукаваны ў 1870 годзе ў часопісе «Русский архив».

На яркіх пераканаўчых фактах аўтар расказвае аб баявой садружнасці беларускіх і рускіх партызан у сумеснай барацьбе за вызваленне краіны ад іншаземных захопнікаў.

Леўкіна сапраўды была цудоўная трохпакаёвая кватэра, светлая, з усімі выгодамі.

—І што — вялікая сям'я ў вас?

— Ды не — удваіх з Леўкіным жывём.

— І гэтаму многія мінчане пазайздросцілі б.

— Зайздроснікаў і тут хапае, — панура заўважыў Леўкін.

— Так ужо зайздросцяць, так ужо зайздросцяць, — падхапіла жонка. — Каб ім вочы павылазілі... Ну і што, калі ўдваіх? Ну і што, калі тры пакоі? Кажуць — распанелі Леўкіны. Ра-а-аспанелі... Хіба мы прасіліся сюды? Будоўляў вунь колькі, а Леўкін адзін. З-за нас вялікае начальства загрудкі хапаецца. Не яно нам, а мы яму патрэбны. Нам і ў Шацілках някепска жылося. Што, хіба няпраўду кажу? — павярнулася яна да мужа, які спачатку рабіў ёй знакі, каб сціхла, а пасля пачаў штурхаць яе ў бок.

— Сціхні, чуеш!

— Што — можа, не так кажу? — яна здзіўлена зірнула на мужа, потым на мяне.

— Чаму, вельмі нават так, — супакоіў я жанчыну, але Леўкін зноў узлаваўся на жонку:

— Сціхні, і ўсё!

— Ну, вось яшчэ! — пацiснула плечуком жанчына. — Чалавек жыццём цікавіцца — я і расказваю. Мы не рабаўнікі, чужога з рота не ірвем, і ад свайго не адмаўляемся. Перацягнулі нас сюды, залатыя горы наабяцалі— і кватэру, і заробак.

— Птушынае малако табе абяцалі... — зноў перапыніў жонку Іван Міхайлавіч, неспакойна пазіраючы на мяне.

— А навошта птушынае — мне і такое падабаецца. Вось я і кажу — перавабілі, паабяцалі залатыя горы — хай яны вам застаюцца тыя горы, нам на іх не лазіць. А вось тое, што належыць — аддай!

Я адразу прыгадаў судовы працэс і словы Леўкіна — «належыць — аддай». Мне здалося нават, што яна і вымаўляе гэтыя словы з той жа, леўкінскай інтанацыяй.

Я ніяк не мог уцягнуць у размову Леўкіна — цяжка было перахапіць ініцыятыву, і, каб пераключыць кабеціну на іншую, менш небяспечную тэму, задаў даволі звычайнае пытанне:

— А дзеці вашы што... на вучобу паехалі?

І пацэліў, як кажуць, пальцам у неба — жанчына нібы толькі і чакала гэтага пытання.

— Што — і тут ужо набрахалі! — працяла яна мяне злосным позіркам.

Я разгублена пацiснуў плячыма:

— Што вы... проста так...

— Тады іншая справа.

І скаранька, нібы баючыся, каб яе не перапынілі, пачала расказваць:

— Няма ў нас дзяцей. І добра, што няма — цяпер такія дзеці пайшлі, што лепш іх не мець. Нам і ўдваіх весела. Ды і капейка застаецца — на тых дзяцей век не набярэшся. Мы што... вольныя птушкі. І на курорты ездзім, і апранаемся не горш за ітээр, і кватэра ў нас, самі бачыце, з абстаноўкамі. Так што яно, можа, і лепей, што дзяцей няма... Ну і людзі, ну і людзі, каб ім...

— А вы б з дзіцячага дома дзіця ўзялі, — зноў адчуўшы небяспеку, «астудзіў» я жанчыну.

— Бралі, а як жа, што ж, думаеце, мы нелюдзі якія? Хлопчыка ўзялі. Ды такі ўжо хлопчык — распусны, смаркаты. Фі-і! Прорва нейкая ненасытная — колькі ні кармі, мала яму. І ніколі «дзякуй» не скажа — ведама, чужая кроў. Ну, мы яго зноў у дзіцячы дом здалі. Больш не бралі — чужое дзіця ніколі родным не стане.

Я даволі асцярожна заўважыў, што ў газетах часта пішуць пра чулых людзей, якія выхавалі чужых дзяцей.

— Божа мой, на тое ж і газеты, каб пісаць! Хіба мала такіх, што толькі і сняць, каб у газеце пра іх напісалі. Яны, любы мой, не тое, што дзіця возьмуць — на Месяц разам з Гагарыным паляцяць, толькі б іх у газеце прапячаталі. А нас і так пячатаюць — і з партрэтамі, і так—славесна. Толькі, самі бачыце, — не надта мы лезем у тыя газеты. Хай бы лепей заплацілі. Праўда, неяк заплацілі. Далібог, заплацілі. Помніш, Ваня, нейкую паперку ты падпісаў — помніш, таксама з газеты да нас прыходзіў, а потым грошы прыслалі.

— Ды што ты разумееш — артыкул я напісаў, вось і заплацілі.

— І я кажу — артыкул падпісаў, вось і заплацілі. Ад такога мы не адмаўляемся. Гэта можна, калі ласка — падпішам, за мілую душу.

Леўкіна жонка, здаецца, «раскрывалася» даволі поўна. Прызнацца, я быў удзячны Івану Міхайлавічу, калі ён перапыніў яе:

— Ну, хопіць, дай з чалавекам пагаварыць.

— Што, можа, зноў не так?

— Так ці не так, але хопіць.

— А я што... Я на пытанне адказала — пра дзіця.

— Адказала і хопіць.

— А вы хіба не згодны з жонкай? — «падключыўся» я да размовы Івана Міхайлавіча. Хацелася дазнацца пра яго адносіны да таго ж дзіцяці.

— Чаму ж не згодзен. Разам бралі — разам і здалі.

— Разам, а як жа... Я без Леўкіна ніколі нічога не рабіла. А як жа...

— Ды сціхні ты... Пра дзіця тут Галя ўсё правільна далажыла. Не дзіця, а брыдота нейкая. Ну, а што людзі плявузгаюць — на тое языкі.

Я супакоіў Леўкіна — пра дзіця ўпершыню чую. І наогул, не трэба мне ні аб чым «дакладваць» — я нічога не вышукваю, нічога не правяраю. Проста — хочацца пагаварыць з чалавекам.

— А я думаў... і пра дзіця наплялі. Лезуць, куды не трэба. Гэта ж наша асабістая справа: надумалі — узялі, перадумалі — здалі. Каб свой быў — іншая справа. Я дзяцей люблю. А з чужым, гэта Галя правільна кажа: выгадуеш на сваю галаву—глядзі, без галавы і застанешся.

Здаецца, і Леўкін пачаў «раскрывацца». Я не вытрымаў, перапыніў яго — занадта ўжо непрыемная была тая «шчырасць».

— Гэта вы дарэмна, Іван Міхайлавіч. Дзіця нараджаецца дзіцем: не бандытам, не геніем — проста дзіцем. Гэта ўжо ад бацькоў залежыць, кім яно стане.

— Правільна. А навошта мне браць на сябе такі клопат? Яшчэ за сваіх, дык — твая кроў — ты адказвай. А чужых... ёсць і без нас каму выхоўваць. На тое і дзіцячыя дамы, каб выхоўваць. Штат маюць, грошы маюць. Чаму не выхоўваць?

У пярэднім пакоі дзынкнуў званок.

— Адчыні, Галя, — кіўнуў Леўкін жонцы, але тая ўжо сама падышла да дзвярэй.

— Яшчэ, відаць, госці? — спытаўся я ў Леўкіна.

— Не, да нас госці не ходзяць. Галін брат. Маці памерла — ён з ёй жыў, а цяпер да нас прыехаў. Вар'ят, на менінгіт хварэў.

— Чалавек у нас, дык ты паздароўкайся, чуеш, — данеслася з пярэдняга пакоя, і ў залу зайшоў мужчына сярэдніх гадоў, дробненькі, з вадзяністымі вачыма і запалымі, у рэдзенькіх рыжаватых валасах шчокамі. Ён працягнуў мне руку і, няспынна ківаючы галавой, прагугніў:

— З-здл-лоў!

— Не звяртайце ўвагі — ён з усімі на «ты»,— заўважыў Леўкін.

Мужчына радасна заківаў галавой, пачаў нешта расказваць — я не мог разабраць ніводнага слова.

— Ён у нас філосаф, — кпліва засмяяўся Леўкін, міргаючы жончынаму брату — маўляў, ідзі адсюль, даражэнькі. Але той не звяртаў на гэта аніякай увагі. Сеўшы на канапку, беспрычынна смеючыся і бязладна размахваючы рукамі, ён ахвотна «філасофстваваў».

— Можа, пагуляў бы, а-а? — спытаў у яго Леўкін, але швагер, радасна ківаючы галавой, не скрануўся з месца.

— Бачыце, які ўпарты, — нязлосна загаварыў Леўкін. — Я яго на работу хацеў прыстроіць — жонку прыстроіў і яго паспрабаваў, ды дзе там — упрэцца, што той бугай.

— Ён жа хворы...—збянтэжана прамармытаў я.

— На галаву хворы, а рукі і ногі здаровыя. Узяў яго ў сваю брыгаду, думаю, ля мяне аціраючыся, глядзі, якую тышчонку заробіць. Я ніяк ад старых грошай не адвыкну, больш выходзіць. Навошта мне яго галава, абы рукі былі: маёй галавы на двух хопіць. Колькі ні біўся — ніякага толку: загадаеш зрабіць што-небудзь, а ён упрэцца, што бугай той.

(Заканчэнне на 4-й стар.)

Апошні навучальны год у Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі... Шмат працы. Выпускніка па класу кантрабаса Станіслава Іванова мы засталі за работай над канцэртам Сяргея Кусявіцкага.

Фота Ул. КРУКА.

САРДЭЧНАЕ СЛОВА

Эдуарда Самуйлёнка даўно ведае і даўно палюбіў наш чытач. Пра яго творчасць адносна шмат пісала крытыка. Яшчэ больш і лепш пра аўтара «Паляўнічага шчасця» і «Будучыні» гавораць самі яго творы.

Але чытач, добра знаёмы з творчасцю Э. Самуйлёнка, мала ведаў пра яго жыццё. Скупыя біяграфічныя звесткі, якія трапілі ў школьны падручнік, не маглі задаволіць тых, каго цікавіць жыццё і творчасць таленавітага пісьменніка. І вось кніга ўспамінаў «Слова пра сябра», якая нядаўна выйшла ў Дзяржвыдавецтве БССР, ярка і жыва апавядае нам пра кароткае, але поўнае творчага гарэння і пошукаў жыццё вядомага беларускага празаіка і драматурга.

З успамінамі ў кнізе выступаюць пісьменнікі — блізкія сябры Э. Самуйлёнка, дзеячы мастацтва. Успаміны гэтыя розныя па зместу і багаццю фактаў, ахопліваюць яны розныя перыяды жыцця і творчасці аўтара «Будучыні». Тут ёсць новыя звесткі пра пісьменніка — чалавека крылатай мары, яго творчую працу; шмат цікавых дэталей бытавога і нават, так сказаць, прыватнага характару, але яны разам добра акрэсліваюць партрэт, дапамагаюць уявіць непаўторны воблік Э. Самуйлёнка.

Вось перад намі «рослы, з хударлявым, арлінага профілю, валявым тварам, удумлівымі светлымі вачыма» вясковы хлопец, які ўпершыню зайшоў у пачатку 1929 г. у рэдакцыю газеты «Чырвоная Полаччына», прынёс свае вершы. У яго «задум поўная галава, цяга да пісання неадольная». Т. Хадкевіч і А. Астрэйка ўспамінаюць першыя крокі Э. Самуйлёнка ў літаратуры, яго паэтычныя спробы — вершы «Партызан», «Воўк», раннюю аповесць «На лугах», якая дзесьці загубілася ў рэдакцыі «Маладняка».

Далей служба ў арміі, датэрміновае звальненне па хваробе, і чалавек у салдацкім шынялі— інспектар па збору памолу з ветракоў. Ізноў ён наведваецца ў рэдакцыю Полацкай газеты, каб пагутарыць з будучымі сябрамі пра літаратурныя справы, пра тое, што піша вершы, але вершы — «так, забаўка ад ветраковага смутку», яго цягне больш да прозы.

А яшчэ праз некаторы час Э. Самуйлёнак — перапісчык у газеце «Чырвоная Полаччына», а пасля і літаратурны супрацоўнік. Нельга без усмешкі чытаць тыя радкі ўспамінаў, дзе апавядаецца пра нелады Э. Самуйлёнка са знакамі прыпынку (за плячыма была толькі незакончаная сямігодка), пра яго працу перапісчыкам. Але прагны да навукі і ведаў малады пісьменнік начамі выседжваў над кнігамі, праходзіў свой «універсітэт».

Дзіву даешся незвычайнай працавітасці, старраннасці Э. Самуйлёнка, які, заняты службовымі справамі, знаходзіў час для літаратурнай дзейнасці, за два з паловай месяцы напісаў аповесць «Тэорыя Каленбрун»!

Многа ўвагі ва ўспамінах удзяляецца паездцы Э. Самуйлёнка з групай беларускіх пісьменнікаў у Грузію, паездцы, якая дала матэрыял і жывыя назіранні, з якіх пасля вырас лепшы яго твор — раман «Будучыня». Мне здаецца, што не толькі адным даследчыкам творчасці Э. Самуйлёнка будзе цікава, як зарадзілася ідэя напісаць раман пра жыццё і барацьбу братняга грузінскага народа. Аб гэтым падрабязна апавядаюць В. Вольскі і М. Хведаровіч.

Ёсць у кнізе шмат, на першы погляд, прыватных, але на самай справе вельмі істотных фактаў, якія характарызуюць Э. Самуйлёнка не толькі як пісьменніка, але як чалавека глыбокіх і разнастайных ведаў: «У жыцці ён цікавіўся ўсім. Запас ведаў у яго быў вялікі. Як сапраўдны знаўца рэчаў, ён мог гаварыць і аб раслінах, і аб звярах, і аб гатунках глебы, і аб мінулых гістарычных падзеях, і аб якасцях тканін. Прыроду ён любіў моцна», — пісаў К. Чорны. Гнеў і боль у сэрцы выклікае трагічная смерць бацькоў Э. Самуйлёнка, якіх спалілі нямецка-фашысцкія акупанты.

Невялікая кніга ўспамінаў «Слова пра сябра» атрымалася цікавай і змястоўнай, у ёй сабраны багаты матэрыял да біяграфіі і творчасці пісьменніка.

У сувязі з гэтым хочацца выказаць пажаданне, каб аналагічныя выданні былі ў далейшым прысвечаны П. Трусу, М. Чароту, Ц. Гартнаму, Ул. Галубку, В. Таўлаю і іншым пісьменнікам, якія пакінулі значны след у гісторыі развіцця беларускай літаратуры. Варта падумаць аб выданні зборніка ўспамінаў, прысвечанага памяці пісьменнікаў, якія загінулі на франтах Айчыннай вайны. А хіба С. Баранавых, А. Вольны, М. Гарэцкі, А. Дудар, М. Зарэцкі, В. Каваль, Б. Мікуліч, Ул. Хадыка, В. Шашалевіч і многія, многія іншыя, чый жыццёвы і пісьменніцкі лёс трагічна абарваўся ў трыццатыя гады, не заслужылі, каб пра іх жыццё і творчасць было сказана шчырае слова?

С. АЛЕКСАНДРОВІЧ

«Слова пра сябра». Зборнік успамінаў аб Э. Самуйлёнку. Дзяржаўнае выдавецтва БССР. Мінск, 1962.

НАШЫ ГОСЦІ

У гісторыі музычнага жыцця Мінска такога яшчэ не было, каб на гастролі прыехаў цэлы сімфанічны аркестр! І таму, калі мінчане даведаліся з афіш аб прыездзе Дзяржаўнага сімфанічнага аркестра УССР на чале з народным артыстам СССР Натанам Рахліным, білеты на яго выступленні былі хутка раскуплены.

Аматары музыкі добра ведаюць Н. Рахліна — аднаго з лепшых савецкіх дырыжораў. Дзяржаўны сімфанічны аркестр УССР фарміраваўся пад непасрэдным кіраўніцтвам Н. Рахліна, які і сёння з'яўляецца яго мастацкім кіраўніком і галоўным дырыжорам.

Вялікія творчыя магчымасці гэтага аркестра. Выдатны падбор музыкантаў, сярод якіх нямала першакласных салістаў, роўнасць гучання інструментальных груп, паўнацэнны вялікі склад аркестрантаў (каля ста чалавек) — усё гэта дазваляе творчаму калектыву выконваць лепшыя творы сусветнай сімфанічнай музыкі, робіць яго рэпертуар сапраўды неабмежаваным.

Украінскі аркестр, які выступіў з канцэртамі ў мінулыя суботу і нядзелю ў акруговым Доме афіцэраў, знаходзіцца зараз у гастрольным турнэ па маршруце: Мінск — Вільнюс — Рыга — Ленінград. Разнастайнай і цікавай была праграма, прапанаваная кіяўлянамі мінскаму слухачу. Асобнае месца ў ёй заняла сучасная ўкраінская музыка. Гэта — сімфанічная паэма Б. Ляташынскага «Гражына» — натхнёны твор патрыятычнага гучання; сімфонія маладога харкаўскага кампазітара В. Губарэнкі. Праўда, музыка сімфоніі пры ўсім яе нацыянальным каларыце крыху архаічная. Выключэнне, як нам здаецца, складаюць другая яе частка (вальс) і фінал, найбольш сучасныя па гучанню.

Дырыжыруе Натан Рахлін. Фота Ул. КРУКА.

ПЯЦЬ СІМФАНІЧНЫХ ТВОРАЎ ЗА АДЗІН ВЕЧАР

Праграма канцэртаў гасцей была прыкметная яшчэ і тым, што ў яе ўвайшлі, галоўным чынам, творы праграмнага сімфанізму — жанра, які найбольш блізкі творчай індывідуальнасці Н. Рахліна — дырыжора, які імкнецца да адкрытай эмацыянальнасці, і чый выразны жэст не толькі дапамагае іграць аркестру, але і сам па сабе многае «гаворыць» слухачам. У канцэртах выконваліся: «Франчэска да Рыміні» Чайкоўскага, Фантастычная сімфонія Берліёза, а таксама сімфанічныя паэмы «Дон Жуан» Р. Штрауса, «Фантаны Рыма» і «Піній Рыма» Рэспігі, якія зноў пацвердзілі асаблівасць таленту дырыжора. Ды і «Гражына», створаная Б. Ляташынскім па паэме Адама Міцкевіча, таксама з'яўляецца праграмнай сімфанічнай паэмай, у якой дырыжора прывабілі ярка-кантрасныя музычныя характарыстыкі ваяўнічага літоўскага князя Літавора, яго жонкі — прыгожай і адважнай Гражыны і тэўтонскіх рыцараў.

У першым канцэрце Н. Рахлін з'явіўся перад намі яшчэ і як кампазітар, што стварыў арыгінальнае аркестравае пералажэнне вядомай бахаўскай Чаконы. Тое, што ён выбраў менавіта гэты твор, зусім лагічна. Вялікія дынамічныя магчымасці, закладзеныя ў скрыпічнай паліфанічнай п'есе Баха, магутнае нарастанне і валявая напружанасць музыкі вельмі адпавядаюць творчым схільнасцям самога Н. Рахліна. Быццам скульптар, ляпіў ён буйнымі мазкамі рэльефныя музычныя вобразы, адсякаючы ўсё лішняе, непатрэбнае, дробнае. Аркестр чула падпарадкоўваўся волі дырыжора. Менавіта пры выкананні Чаконы выявілася вялікае майстэрства аркестра, уменне асобных галасоў і цэлых аркестравых груп плаўна весці меладычную лінію, гнутка пераймаючы, працягваючы яе. Хацелася б толькі, каб аркестр у Чаконе больш свабодна «дыхаў». Натуральныя цэзуры, неабходныя як дыханне для спевака, надалі б музыцы спакойную сілу.

У двух канцэртах вельмі ярка праявіліся невычэрпныя каларыстычныя магчымасці: ад найтанчэйшага піянісіма да сакавітага, кампактнага гучання tutti, ад нейкага агульнага (без вібрацыі) гучання струнных да высокіх пачуццёвых узлётаў, ад халодных усплёскаў да глыбокай арганнай гучнасці і цяжкага поступу медзі. У гэтых адносінах цікава прагучалі ў першым канцэрце дзве п'есы, выкананыя звыш праграмы. Яркім кантрастам да складанага, сыгранага з вялікім тактам і густам, старажытнага Менуэта Бальцоні, з'явілася шчодрае, непаўторна «ўкраінскае» гучанне аркестра ва ўверцюры да «Тараса Бульбы» Лысенкі (у бліскучай аркестроўцы Б. Ляташынскага).

Кульмінацыяй у канцэртах гасцей было выкананне «Франчэскі да Рыміні». Цяжка сказаць, што найбольш узрушыла — вядомыя віхуры і стогны аркестра ў эпізодах пекла ці жывая трапяткая тканіна апавядання Франчэскі. Натхнёная творчасць музыкантаў прымусіла слухачоў перажыць незабыўныя імгненні. Сардэчнае ім дзякуй! Менавіта тут Н. Рахлін прадэманстраваў тыя якасці, якія прынеслі яму сусветную вядомасць — тэмперамент, стыхійную магутнасць, схільнасць да імправізацыі.

Выдатна таксама былі выкананы на «біс» дзве п'есы Чайкоўскага з музыкі да «Снягурачкі» — пранікнёныя «Скаргі Купавы» і «Танцы скамарохаў».

Цяжка на фоне агульнай высокай культуры выканання вылучыць каго-небудзь з салістаў. І тым не менш хочацца назваць некалькі імён. Гэта — выдатны габаіст, лаўрэат конкурсу на Сусветным фестывалі ў Бухарэсце А. Бязуглы. Выдатна прагучаў у дуэце з габоем у трэцяй частцы Фантастычнай сімфоніі англійскі ражок (В. Панькін). З асалодай слухаеш кларнетыста М. Вайнарэнка ў «Франчэсцы», а таксама ігру фагатыста В. Іванова, валтарніста М. Юрчанкі, трубача М. Фруміна. У струннай групе хочацца вылучыць альты, а таксама віяланчэлі. Безумоўна, моцнай з'яўляецца і група першых скрыпак. Папрок, які можна кінуць у яе адрас, датычыцца толькі некаторай штрыхавой недакладнасці, якая іншы раз адчувалася ў Чаконе, а таксама ў сімфоніі Берліёза (неадпрацаванасць штрыха ў самым канцы фіналу).

Неабходна яшчэ ўказаць на перагружанасць праграм, празмерную іх насычанасць. Падумайце толькі — пяць вялікіх сімфанічных палотнаў за адзін вечар! Але выключнае напружанне аркестрантаў і магутная рука дырыжора здолелі заваяваць увагу аўдыторыі.

А. ЛАДЫГІНА.

НА ГРАМАДСКІХ АСНОВАХ

Доўгі час Ц. Грыўнева працавала ў бібліятэках сталіцы. Нядаўна яна пайшла на пенсію. Але сядзець дома без занятку стары кнігалюб не здолеў. Аднойчы яна прыйшла ў домакіраўніцтва № 10 Кастрычніцкага раёна г. Мінска з прапановай: стварыць бібліятэку на грамадскіх асновах. Прапанову Грыўневай падтрымалі. Домакіраўніцтва выдзеліла асобны пакой. Грыўнева пачала збіраць літаратуру. За кароткі час яна сабрала сто кніг. Пра добрую ініцыятыву даведаліся культасветустановы горада і аказалі дапамогу. Так, дзіцячая бібліятэка раёна падаравала 115 кніг, Дзяржаўная бібліятэка імя Ул. І. Леніна — 100 кніг, бібліятэка імя Л. М. Талстога перадала дзесяць крэслаў. Так пачалося жыццё грамадскай бібліятэкі. Першымі чытачамі сталі служачы П. Гарошка, рабочыя К. Шэлег, В. Ржэвускі, пенсіянер Б. Невельсон і многія іншыя. Цяпер у бібліятэцы — звыш ста чытачоў. Яны ахвотна бяруць творы Пушкіна, Талстога, Чэхава, Купалы, Лынькова. Грамадскі бібліятэкар Ц. Грыўнева задавальняе попыт наведвальнікаў.

НОВЫЯ ЎСТАНОВЫ КУЛЬТУРЫ

У сяле Салонікі Полацкага раёна пабудаваны прасторны цагляны будынак клуба на 300 месц. У ім будзе стацыянарная кінаўстаноўка. У новым ачагу культуры арганізуецца чытанне лекцый, дакладаў, вечары адпачынку хлебаробаў.

Да 45-й гадавіны Вялікага Кастрычніка ўвойдзе ў строй Палац культуры ў калгасе «Перамога» Талачынскага раёна. Паспяхова вырашаюць задачу будаўніцтва клубаў у кожнай паляводчай брыгадзе хлебаробы Докшыцкага і іншых раёнаў.

З пачатку сямігодкі ў калгасах і саўгасах Віцебшчыны пабудавана звыш 170 новых тыпавых клубаў і будуецца яшчэ 50.

(БЕЛТА).

У НАШЫХ СЯБРОЎ

ЛЕТНЯЯ ШКОЛА СЛАВЯНСКІХ МОЎ У ПРАЗЕ

Каля сямідзесяці прадстаўнікоў з дваццаці краін наведваюць «Летнюю школу славянскіх моў», якая адкрылася ў шосты раз 7 жніўня ў Чэхаславакіі. Школа арганізавана па ініцыятыве Міністэрства школ і культуры ЧССР у садружнасці з філасофскім факультэтам Карлава універсітэта.

Слухачы школы будуць удасканальваць свае веды ў чэшскай, славацкай і некаторых іншых славянскіх мовах. У праграме навучання — лекцыі пра сучаснае становішча чэшскага і славацкага моваведства, літаратуры і гісторыі літаратуры.

Побач са славістамі з еўрапейскіх краін тут будуць павышаць веды чэшскай і славацкай мовы спецыялісты з Індыі, Японіі, Канады, Кубы і ЗША.

ВЕНГЕРСКІ ЛЯЛЕЧНЫ ТЭАТР

Лялечны тэатр да вызвалення Венгрыі застаўся ў памяці народа ў выглядзе некалькіх недаўгавечных, аматарскіх акцёрскіх труп. Масавым мастацтвам ён стаў толькі пасля вызвалення. У 1947 годзе ў Будапешце быў арганізаваны першы лялечны тэатр, які з тае пары падвоіў колькасць акцёраў і дапаможнага персаналу, стварыў вакол сябе сталае кола аўтараў, а таксама рыхтуе змену на ўзроўні вышэйшай школы. Па колькасці акцёраў тэатр займае другое месца пасля Маскоўскага тэатра С. Абразцова, а па памеру памяшкання не намнога адстае ад самага большага лялечнага тэатра ў свеце — Рымскага.

Дзяржаўны лялечны тэатр ставіць штогод каля 1 200 спектакляў у Будапешце і правінцыі, агульны лік яго гледачоў дасягае 400.000.

Венгерскі лялечны тэатр атрымаў прызнанне і за мяжой. За мінулыя гады трупа пабывала ў Чэхаславакіі, Аўстрыі, Румыніі і мела поспех на міжнародных фестывалях лялечных тэатраў у Рыме і Бухарэсце. У гэтым годзе акцёры атрымалі запрашэнне ў Варшаву на Міжнародны фестываль.

ВЯДОМЫЯ ЗАХОДНІЯ ПІСЬМЕННІКІ Ў ВЕНГРЫІ

Венгерскі Пен-клуб прымае рэгулярны ўдзел у работах Міжнароднага Пен-клуба. Яго прадстаўнікі прысутнічаюць на сесіях і кангрэсах і бесперапынна пашыраюць сувязі венгерскай арганізацыі з нацыянальнымі цэнтрамі Пен-клуба. Асабліва цеснае супрацоўніцтва Пен-клубам устаноўлена з Вялікабрытаніяй, Германіяй (Усходняй і Заходняй), Бельгіяй, Балгарыяй, Францыяй, Індыяй, Італіяй, Польшчай і Чэхаславакіяй.

Дзякуючы ўстаноўленым добрым адносінам, колькасць замежных пісьменнікаў, якія наведваюць Венгрыю, увесь час павялічваецца. Да канца гэтага года чатыры французскія пісьменнікі наведаюць Венгрыю, а чатыры венгерскія пісьменнікі паедуць у Францыю. Чакаецца таксама прыезд Рабера Гафіна, старшыні Бельгійскага Пен-клуба, а таксама англійскіх пісьменнікаў С. П. Сноў і яго жонкі Памелы Хансфард Джонсан.

Па матэрыялах ЮНЕСКО.

ПІСЬМО З БЕРЛІНА

Удзельнікі літаратурнага вечара, арганізаванага бібліятэкай № 1 Кастрычніцкага раёна г. Мінска, прысвечанага творчасці лаўрэата Міжнароднай прэміі «За ўмацаванне міру паміж народамі» Анны Зэгерс, адправілі ў Берлін пісьмо на імя пісьменніцы. У ім гаварылася, што савецкіх людзей радуюць поспехі нямецкага народа ў эканамічным і культурным будаўніцтве, што мінскія чытачы з цікавасцю знаёмяцца з творамі прагрэсіўных пісьменнікаў, у тым ліку і Анны Зэгерс. Чытачы запрасілі пісьменніцу наведаць Мінск.

Нядаўна на імя чытачоў масавай бібліятэкі № 1 прыбыла бандэроль. Пісьменніца прыслала сваю кнігу выбраных апавяданняў на нямецкай мове. У пісьме сакратар Анны Зэгерс пісала:

«Дарагія сябры! Ад імя Анны Зэгерс дзякую Вам за Ваша пісьмо. Анна Зэгерс на доўгі час выязджала і цяпер знаходзіцца ў творчай камандзіроўцы. Анна прасіла мяне паведаміць, што яна пры першай магчымасці з прыемнасцю заедзе ў Мінск па дарозе ў Маскву.

Пасылаю Вам кнігу з аўтографам пісьменніцы. Веру і спадзяюся, што яна Вам спадабаецца.

З сяброўскім прывітаннем Грэтэ Рапаэль».

Марці Ларні
ПАЭЗІЯ СІНТЭЗУ

АПАВЯДАННЕ

Δ

У рэдакцыю саліднай літаратурнай газеты ўваліўся малады чалавек, ступіў да стала рэдактара і адрэкамендаваўся:

— Я сярдзіты!

— І я не з ціхманых, — адказаў рэдактар. — Я заўсёды злуюся, калі мне не даюць працаваць.

— Дык я сярдзіты ўвогуле, — працягваў малады чалавек з ледзь прыкметнымі вусікамі, доўгай чупрынай і скураным партфелем. — Я па-мастацку сярдзіты.

— Вунь яно што! — усклікнуў рэдактар. — Вы, значыць, паэт?

— Бярыце вышэй. Я паэт-мадэрніст, — абарваў яго малады чалавек, схапіў са стала рэдактара цыгарэту, а з кішэні яго камізэлькі — запалкі. — Мяне злосць бярэ.

— Разумею. Мяне таксама злосць бярэ. Растуць злачынствы і разводы. ААН адчувае вострую нястачу грошай. ЗША пагражае беспрацоўе, а кіназоркі Ліліян Тэйлар выразалі апендыкс...

— Гэта глупства, — фанабэрыста ўхмыльнуўся паэт. — Мяне ўзрушаюць куды больш важныя пытанні.

— Гэта якія ж? — спытаў рэдактар і ў момант адшукаў у каталогу тэлефоны паліцыі, пажарных і хуткай дапамогі.

— Асабліва мяне злуе старамодны стыль пісьма і, у прыватнасці, загаловачныя літары.

— Чым жа яны дапяклі вам? — пацікавіўся рэдактар.

Малады разззлаваны чалавек сунуў у сваю кішэню цыгарэты і запалкі рэдактара і на пытанне адказаў пытаннем:

— Няўжо і ў вас у пашане буйныя загаловачныя літары?

— Зусім не ў пашане — проста без іх не абыдзешся.

— Ці не лічыце вы ўжо часам, што радыё ліквідуе патрэбу ў газеце?

— Радыё ніколі не будзе канкурэнтам газеты, бо яго нельга прыстасаваць для біцця мух. Урэшце, а вы што — той, хто дапытвае?

— Я раззлаваны малады чалавек, піянер англа-саксонскага мастацтва ў Фінляндыі. Ненавіджу мараль, двукоссі і вялікія загаловачныя літары.

— Добра. Злуйцеся сабе на здароўечка, ды толькі хутчэй кажыце пра вашу справу.

Пакорпаўшыся ў партфелі, паэт выцягнуў з яго скамечаную паперку і з незалежным выглядам кінуў яе рэдактару на стол.

— Толькі каб грошы адразу, — патрабаваў ён. — Дзесяць тысяч.

— Гэта яшчэ за што?

— Як за што? За мой верш, вядома. Час бы і вам узяцца за выданне сапраўднай лірыкі. Чытаць вам яго няма патрэбы, вы ў ім усё роўна нічога не зразумееце. Пішыце грашовае распараджэнне, ды хутчэй, у адваротным выпадку мы, маладыя, абвесцім байкот вашай газеце, а вам з'ездзім па мордзе. Я хачу сказаць — накаўтуем вас.

Паэт распачаў кулачны бой са сваім ценем і спацеў. Рэдактар быў чалавекам ціхманым і міралюбным, разумеў дзяцей і па вопыту ведаў, што сучасныя юнакі — бунтары. Як гэта сказаў яго маленькі сынок? «Чым бруднейшы ручнік, тым чысцейшы твар». Рэдактар намагаўся зразумець і юную паэзію, і сучасную абстрактную лірыку, якою паэт прыкрывае сваё невуцтва. Выпісаўшы грашовае распараджэнне, рэдактар спытаў:

— Распісацца здолееце ці, можа, узяць у вас адбіткі пальцаў?

Паэт выхапіў у яго касавы ордэр, выйшаў, усё яшчэ са злосцю на твары. Ён трымаўся патрабаванняў моды і, адыходзячы, лаяўся. Атрымаўшы грошы ў касе, ён размаляваў сцяну непрыстойнымі малюнкамі і распісаўся пад імі. Ён быў дзіцем 1960-х гадоў і гуляў на волі нягледзячы на тое, што паважаць законы было звыш яго сілы.

Яго вершы былі выдадзены, яны выклікалі велізарную цікавасць. Імі былі зачараваныя тыя, хто іх не разумеў. Каму б, сапраўды, не захацелася прыслухацца да голасу сучаснай лірыкі! Вось да гэтага:

гамбургская гарачая каўбаса
ласунак зубок часнаку
чырвоная цыбуля
цукровая вада
а ля эльвіс прыслі
падсмаж у масле
дадай вады
выцісні зверху сок лімонны
нацяры сыру
і выціскай
не гладзь
падстаў панчохі ветру.

Праз некаторы час у рэдакцыю зноў з'явіўся малады раззлаваны мужчына.

— У вас не захаваўся рукапіс майго верша? — з сур'ёзным выглядам спытаў ён.

— А як жа, захаваўся.

Для большай бяспекі ў скрыні стала ў рэдактара ляжалі вадзяны пісталет, бомба са слёзатачывым газам і наручнікі. Цыгарэты і запалкі ён прадбачліва схаваў у кішэню. Паварочваючы паперку, паэт прамовіў:

— Здарылася непаразуменне. Выпадкова я даў не той лісток. Гэта почырк маёй нявесты. Яна ходзіць у школу дамаводства і час ад часу запісвае для памяці рэцэпты прыгатавання ежы і мыцця бялізны. Вось тут яны, як відаць, і ёсць.

— Што ж, спачуваю, — адказаў рэдактар.

— Ды, уласна, няма прычыны. Наборшчык папрацаваў на славу. Я ўдзячны яму, бо яго майстэрскаму набору я абавязаны тым, што атрымаў стыпендыю Фінляндскай акадэміі.

— Віншую. Цяпер ужо вы, спадзяюся, больш не злуяцеся?

— Злосны, цяпер вось якраз я і злосны. Учора нявеста аднесла выдавецтву ўсе свае запісы. Яны выйдуць зборнікам. Выдавец ужо арганізоўвае папярэднюю рэкламу, у якой гаворыць, што на небасхіле фінскай лірыкі ўзышла новая зорка.

— Вас, значыцца, грызе зайздрасць?

— Не зайздрасць, а злосць. Вельмі ўжо яе вершы даходлівыя, бо кожны што-небудзь ды цяміць у ежы. На шчасце, у мяне стыпендыя акадэміі.

Паэт гаварыў коратка і суха. Рэдактар параіў яму прычыніць дзверы, і лепш з таго боку.

— Усім людзям варта было б з'ездзіць па мордзе, — працадзіў паэт.

Рэдактар выштурхнуў яго з кабінета і на развітанне сказаў:

— А ад вас патрабуецца сіла волі. Пастарайцеся надалей чхаць, не заплюшчваючы вачэй.

* * *

Стыпендыя акадэміі для «літаратурных прац» прынесла плён. Паэт аднёс яго выдаўцу і лаканічна прамовіў:

— Зборнік. Ці нельга аванс?

— Даследуем спачатку, — адказаў выдавец, нягледзячы на тое, што не быў урачом. — А ну, дайце зірнуць на гэтыя вашы вершы.

Паэт выцягнуў з кішэні шматок паперы і кінуў яго на рэспектабельны стол выдаўца. Выдавец боязна зірнуў на плён творчасці ці родавых патугаў мышынага духу, якія выглядалі так:

сінтэз
луны
бопкі
косці
слава
млыны
вусны
каханне
абдымкі
анёл
смерць
адраджэнне
фінал

— Тут толькі загалоўкі, — заўважыў выдавец. — А дзе ж самі вершы?

— Яны там жа.

— Ніяк не знайду.

Паэт, страціўшы цярплівасць, пачаў быў ужо закасваць рукавы:

— Мой зборнік складаецца з дванаццаці вершаў. Пры адпаведным наборы і вёрстцы лёгка набярэцца 60 старонак.

— Так, вы сапраўды геній. Тут адны толькі загалоўкі.

— Загалоўкі! Няўжо вам няўцям, што я сканцэнтраваў свае думкі ў загалоўках. Я стараюся пісаць нікчэмныя словы. Калі я магу выказаць у загалоўку ўсё, што маю сказаць, то навошта мне вярзці непатрэбшчыну. У цяперашні век спешкі і высокіх хуткасцей людзі паспяваюць прачытаць адно слова, а не цэлы сказ.

— Абсалютная праўда, — уздыхнуў выдавец, — таму вось, відаць, людзей адольвае самаўпэўненасць, выкліканая невуцтвам...

— Цярпець не магу афарызмаў! — усклікнуў паэт. — Бо сказана ж у бібліі, што шчаслівы той, хто прастадушны альбо жыве ў няведанні. Ва ўсякім разе, я знаходжу, што мною напісаны шэдэўр, а цяпер я патрабую грошай. Гэта міжнародная мова.

— Так, вы сапраўды геній, — адказаў выдавец, — вы мала пішаце, затое многа балбочаце.

— Няма чаго многа пісаць, калі сканцэнтроўваеш свае думкі, — горда запярэчыў паэт.

Перад тым як адказаць, выдавец вытрымаў паўзу:

— Ваш зборнік і сапраўды наводзіць на новыя ідэі. Шчыра кажучы, ваш сінтэз прыйшоўся мне да душы. Дванаццаць слоў, дванаццаць вершаў, дванаццаць старонак. Ну што ж, так мы сэканомім чыстую паперу, на якой чытач здолее запісаць свае думкі, а ў некаторых выпадках зборнік можна даць дзецям замест сшытка для малявання. Умову падпішам адразу.

— Аванс?

— Ну, вядома!

Выдавец выпісаў грашовае распараджэнне і працягнуў яго паэту.

— Што гэта значыць? — збянтэжана спытаў апошні.

— Сканцэнтраваную суму. Дванаццаць слоў, дванаццаць вершаў. Дзесяць марак за штуку. Усяго сто дваццаць марак *). Я не маю больш часу, а таму скажу адно слова: бывайце! Спадзяюся, у далейшым вы здолееце яшчэ больш сканцэнтравацца. Чым больш вы будзеце сканцэнтроўвацца, тым больш паэзіі мы здолеем выдаць.

Малады раззлаваны чалавек рушыў да дзвярэй. Спыніўся, павярнуўся да выдаўца і выпаліў:

— Пайшоў...

— З прыемнасцю, — адказаў выдавец. — Даю вам за новы зборнік 100 марак. Вось жа шчасце, што вы, нарэшце, сканцэнтраваліся на адным слове.

Пераклад з фінскай

* Па сучасных цэнах у Фінляндыі гэтая сума роўна кошту пачка цыгарэт. (Заўв. рэд.)

ПАСЛЯ СУДА

(Заканчэнне. Пачатак на 2-й стар.)

— Відаць, не разумее. Які з інваліда работнік?..

— І-інвалід... — з'едліва ўсміхнуўся Леўкін.

Спачатку мне здалося, што ён жартуе: якім трэба быць бяздушным, хцівым, каб прымушаць працаваць цяжка хворага чалавека, упікаць, што той не хоча зарабіць «тышчонку»!

Не, Леўкін не жартаваў. Наадварот, са шчырай даверлівасцю скардзіўся мне на швагра, які «ўпіраўся, што той бугай», і не выходзіў на работу.

— Ну, хоць бы для прыліку выйшаў, каб не калола людзям, што я яму грошы выпісваю.

І расказ пра дзіця, і скарга на швагра адбілі ў мяне ўсялякую ахвоту гаварыць далей. Я на нейкі момант уявіў сябе на месцы Аліка Аляксандрава і шчыра паспачуваў яму: я ўсяго якую гадзіну слухаю «шчырасць» Леўкіна і то адчуваю сябе ніякавата, а як жа было Аліку штодзень сустракацца з ім і слухаць гэта? Тут і занадта далікатны чалавек не вытрывае.

Я ўсё ж цярпліва слухаў — хацелася дазнацца, як і калі зачарсцвела сэрца Леўкіна. Ён расказаў пра сябе. Нарадзіўся на Арлоўшчыне, у вёсцы. Бацька дома жыў мала — працаваў на шахтах у Данбасе. Сям'я была вялікая — шасцёра дзяцей. Жылі цяжка, вось і давялося яму, Івану, кінуць школу — змалку падаўся шукаць уласны кавалак хлеба. Не салодкі быў той хлеб. Жыў хлапчук у многіх гарадах, пакуль не прыбіўся да пэўнага месца: навучылі яго добрыя людзі добрай прафесіі. У шаснаццаць гадоў ён ужо быў вопытным слесарам-мантажнікам, меў шосты разрад.

Я з цікавасцю слухаю Леўкіна — вялікі жыццёвы і працоўны шлях за плячыма ў гэтага чалавека. Не, нялёгкае жыццё пражыў ён, нездарма так рана састарыўся: Леўкіну сорак, а выглядае на ўсе пяцьдзесят. Можа, гэтыя цяжкасці і счарсцвілі ягонае сэрца? Не, я ведаю многіх людзей, якія пражылі жыццё яшчэ больш цяжкае, якіх часам незаслужана крыўдзілі, але праз многія выпрабаванні пранеслі яны сваю душэўную чысціню і прыгажосць. Гэтага, відаць, і неставала Івану Леўкіну. Вось ён расказвае пра бацьку. Я добра разумею яго крыўду: бацька кінуў дзяцей, не клапаціўся аб іх. Такое не забываецца, часам і не даруецца. Але Леўкін узненавідзеў бацьку зусім па іншай прычыне — той няроўна падзяліў маёмасць паміж дзецьмі: дзяўчынкам больш, а яму, сыну, менш. Ён і цяпер, праз многа гадоў, не можа забыцца на гэта. Я — гараджанін, аб крывавых бойках пры падзеле зямлі ведаю толькі з кніг, і таму мне асабліва дзікай здалася сённяшняя «душэўная бура» Івана Леўкіна. Ёсць у цябе цудоўная кватэра, цудоўная прафесія, зарабляеш ты столькі, колькі, відаць, ніколі не зарабляў твой бацька — ну, навошта табе той кавалачак зямлі, спарахнелая хата!

...Леўкін супакойваецца, расказвае пра сваю службу ў арміі, пра тыя мясціны, дзе давялося быць у вайну. На фронт ён не трапіў, але перажыў нямала: будаваў масты, пераправы ў прыфрантавой паласе, часта трапляў пад бамбёжкі. Аднак і ў гэтым расказе мяне зноў непрыемна ўразіла адна дэталь — ён мала гаварыў пра сваіх сяброў, з якімі зрадніла яго вайна, затое ўсяляк выхваляўся тым вялізным багаццем, той «дзяньгой», якую прывёз з вайны. Прычым, як і раней, расказваючы пра тое ж дзіця ці пра таго ж швагра, ён не разумеў, што ўсё гэта гаворыць супраць яго.

Потым ён пачаў расказваць пра пасляваеннае жыццё, пра тыя будоўлі, дзе давялося пабываць. І зноў з'явіўся хцівы бляск у вачах, калі Леўкін называў лічбы свайго штомесячнага заробку. І — ніводнага цёплага слова пра сяброў, ніводнай душэўнай мары.

Я асцярожна яшчэ раз мяняю кірунак размовы, хачу дазнацца пра адносіны Леўкіна да няшчаснага выпадку. І зноў ён уразіў мяне.

— Тут што самае кепскае? Цень лёг на мой вопыт. Разумееце? Раней — Галя правільна кажа — начальства загрудкі бралася, кожнаму хацелася Леўкіна да сябе перацягнуць. А цяпер тая калона — прападзі яна пропадам — збіла цану на Леўкіна, патаннелі рукі Леўкіна. Якое ж гэта ўмельства, калі ў цябе калона валіцца? Каб не гэтая калона — напляваць мне на ўсё, не спадабалася — сабраў манаткі і бывайце здаровы, жывіце багата. Мяне на многіх будоўлях ведаюць, куды ні прыеду — і кватэру атрымаю, і заробак будзе. А цяпер вось — цень на мае рукі лёг.

Не на сумленне, а на рукі...

Ну, а тое, што загінуў чалавек, што абарвалася жыццё дваццацігадовага юнака, які, уласна кажучы, яшчэ не пачаў жыць, — няўжо гэта не хвалюе вас, Іван Міхайлавіч? Няўжо вам не сніцца па начах акрываўленае цела маладзенькага хлопца? Мне расказалі: кожны вечар ходзяць мантажнікі на могілкі, дзе пахаваны іх сябар па працы. Вас, Іван Міхайлавіч, не прыцягнулі да судовай адказнасці за тое, што ў вашай брыгадзе загінуў чалавек — няма доказаў вашай непасрэднай віны. Але... калі застаяцёся адзін на адзін са сваім сумленнем — няўжо вы тады спакойны, Іван Міхайлавіч? І наогул — ці бываеце вы адзін на адзін са сваім сумленнем?

Так, няма доказаў вашай віны. Але, шчыра кажучы, пасля судовага працэсу, дзе было ў ваш адрас кінута столькі непрыемных і, трэба сказаць, абгрунтаваных папрокаў, мне здавалася, што вы ўсё ж адцураецеся ўсяго таго дрэннага, што ёсць у вашым характары. Але праседзеў я з вамі некалькі гадзін, цярпліва слухаў вашу «споведзь» і, як гэта ні балюча, — ні разу не адчуў, каб вы хоць на нейкую хвіліну засталіся сам-насам са сваім сумленнем...

Вы лічыце сябе багатым чалавекам, маючы на ўвазе свой вялікі заробак. І ўсё ж вы бедны чалавек, Іван Міхайлавіч, бо калі душа бедная, то ніякія грошы не ўзбагацяць чалавека. Я добра разумею — усё гэта мала турбуе вас, вы з несхаванай пагардай ставіцеся да такіх паняццяў, як душэўная культура, сардэчнасць, высокі інтэлект. Брыгадзір Арлоў, які пусціў у свой маленечкі пакойчык двух «марачкоў», для вас — дзівак, чалавек «не от мира сего». Алік Аляксандраў — таксама дзівак, «неразумнае хлапчанё». Я памкнуўся загаварыць з вамі пра кнігі, пра кіно, тэатр, але ўбачыў, што ўсё гэта для вас, мякка кажучы, — цёмны лес: «Абы грошы ды харч харошы». Дык які ж вы перадавік, Леўкін?!

ІХ НОРАВЫ, ІХ МАРАЛЬ

Факты з зарубежных газет і часопісаў

З ДАПАМОГАЮ КОНЧЫКА НОСА

Студэнт Стэленбошскага універсітэта (Паўднёва-Афрыканскі Саюз) устанавіў новы сусветны рэкорд у качанні арэха кончыкам носа. За дзве гадзіны і дзевяць мінут ён здолеў пракаціць арэх па зямлі на адлегласці 510 метраў. Гэта значна перавышае ранейшы рэкорд, устаноўлены летась парыжскім студэнтам: 365 метраў за той жа час.

«Ліберасьён».

«СЫНЫ СВАБОДЫ»

У Атаве (Канада) нядаўна пабудавана асобная турма, прызначаная спецыяльна для членаў секты «духаборцаў». Гэтая секта складаецца ў большасці з былых рускіх белагвардзейцаў, што эмігрыравалі ў дваццатых гадах у Канаду. З нядаўняга часу члены секты пачалі называць сябе «сынамі свабоды» і заняліся арганізацыяй выбухаў у розных грамадскіх месцах. Трапляючы ў турму, члены секты ўмудраліся і там арганізоўваць выбухі і вербаваць новых членаў. Урад вымушаны быў арганізаваць для «сыноў свабоды» асобную турму.

«Цайт ім більд».

«СВАБОДА ВЕРАВЫЗНАННЯ»

Пастар каталіцкай царквы ў Людовіку (Паўднёвая Швецыя) абвясціў з амбоны вечнае праклянцце адной са сваіх юных прыхаджанак за тое, што яна, каталічка, пазнаёмілася з маладым пратэстантам і намервалася выйсці за яго замуж. Пратэст шырокіх колаў насельніцтва, сярод якіх многа пратэстантаў, прымусіў царкоўныя ўлады зняць праклянцце з дзяўчыны.

«Фольксштыме».

МІЛЬЯНЕР ЗАБАЎЛЯЕЦЦА

Капенгагенская паліцыя затрымала абадранага бадзягу, які размясціўся на начлег у садзе аднаго з маёнткаў у Хілеродзе. Бадзяга прад'явіў дакументы, з якіх выявілася, што ён з'яўляецца вядомым мільянерам, уласнікам многіх караблёў і маёнткаў. «Бадзяжніцтва — гэта маё захапленне, — заявіў ён паліцэйскім, — і я часта прысвячаю яму свой вольны час». Паліцэйскія папрасілі прабачэння за тое, што патурбавалі, і адпусцілі бадзягу-мільянера.

«Морген».

АЎТАСТРАДА З КОМІКСАЎ

Колькасць коміксаў і іншай гангстэрскай літаратуры Заходняй Германіі павялічваецца з году ў год. Па самых сціплых падліках, з 1950 года выпушчана больш трох мільярдаў экземпляраў гэтых кніг. Гэтай колькасці было б дастаткова, каб заслаць імі аўтастраду даўжынёю ў 500 тысяч кіламетраў.

«Франкфуртэр рундшау».

Галоўны рэдактар Н. Е. ПАШКЕВІЧ.
Рэдакцыйная калегія: З. І. АЗГУР, А. І. БУТАКОЎ, К. Л. ГУБАРЭВІЧ, В. Ул. ІВАШЫН, А. Н. МАРЦІНОВІЧ (адказны сакратар), П. Ф. ПРЫХОДЗЬКА, Р. К. САБАЛЕНКА (намеснік галоўнага рэдактара), М. Г. ТКАЧОЎ, І. З. ШАРАХОЎСКІ, І. Б. ШАЦІЛА, Р. Р. ШЫРМА.

«Литература и искусство» — орган Министерства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

Адрас рэдакцыі: г. Мінск, вул. Захарава, 19. Тэлефоны: прыёмнай рэдакцыі—3-24-61, намесніка галоўнага рэдактара—3-25-25, адказнага сакратара—3-25-25, аддзела літаратуры—3-22-04, аддзела мастацтва — 3-24-62, аддзела культуры—3-22-04, выдавецтва—3-19-52, бухгалтэрыі—3-11-03

«Літаратура і мастацтва» выходзіць два разы на тыдзень: у аўторак і пятніцу

АТ 01339

Друкарня выдавецтва «Звязда».